

Lapszámunk 1., 6., 8. és 11–18. oldalait Horváth Levente *Csűrmemória* címmel a kolozsvári L'Autre Café galériában megrendezett kiállításának anyagával illusztráltuk.

LÁSZLÓ NOÉMI

Valami új

*A szellem bűne, a lélek örülete, a test betegsége.
Tapossuk egymást jó trágyamelegben,
nincs kilátás egyébre.*

*Kristályos égre, légre, nyílt elmetisztaságra.
Sikálunk bőszen, tudományosan,
ragyog a trágya.*

*Száll illatfelhő, életünk csontig fertőtlenítve.
Olcsó a vér, de valahogy
sosincs elég belőle.*

*Ha lecsapolják, tán beáll a kívánt sűrűség.
Pirosan tüntet zöld, fehér,
fekete, sárga, kék.*

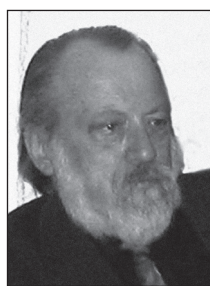
*Keserű, édes, savanyú, penészes: egyre megy.
A földre ontott ég levét
az élet issza meg.*

*Terjeszkedik, gyarapodik, kereken és puhán.
Bízik, hogy van valami új
az utolsó után.*

*Kell hogy legyen, a harsonák kezdetkor zengenek.
Eszik, iszik, unatkozik, fél,
szervedélybeteg.*

*A csillagokat kémleli, az úr mindent megold.
Ha szalmakazal is a lét,
tű benne sose volt.*

*Ártatlan test, lelki erő, háborítatlan szellem,
segítsd a sápadt létezőt,
önmaga ellen!*

„A szülőföldet
nem lehet elhagyni”

INTERJÚ
MOLNOS
LAJOSSAL

/2

Demeter M. Attila

MIT JELENT
GONDOLKODNI?

/7

Bene Zoltán

VÖRÖSÖK

/14

„A szülőföldet nem lehet elhagyni”

Beszélgetés Molnos Lajos költővel

– Egy régebbi beszélgetésben – Gálfalvi György volt a kérdező – említetted, hogy bár egy nagyon mélyről jövő parasztcsaládból származol, otthon az olvasás, a könyvek és az irodalom szeretete igazi családi hagyomány volt. Szinte mindenki olvasott, és nemcsak a Molnos családban, hanem a szomszédságban, a szűkebb-tágabb környezetükben is Korondon. Mit olvastak, és hogy alakult ki ez a hagyomány? És mindennek előtt: miként befolyásolta a gyermek, majd ifjú Molnos Lajos szellemi fejlődését?

– A több ezer lelket számláló Korondon a régvolt időkig visszamenően – miként napjainkban is – az egyik legterebélyesebb, legszerteszét-ágazóbb atyafiság a miénk, a Molnosoké volt, illetve maradt. Ez azt is jelenti, hogy a mi familiánkból mindig is jócskán kerültek ki iskolázott emberek, főleg pedagógusok, de jogászok, papi emberek, állami tisztségviselők, s még tudományos dolgozatokat publikáló vallástudós és verskötetet kiadó, nyelvszaktező diplomás pszichológus – mostanság pedig festők, szerkesztők – is. Ha ehhez hozzáteszem, hogy kisiskolás korom idején végezte el az egyetemet Kolozsváron, a Bolyain, édesanyám két öccse, akkor már, azt hiszem, sejthető, hogy miért volt már akkor is oly „szívélyes és baráti” a viszony családom és a könyvek között. Tényleg szerettünk olvasni, becsülete volt nálunk a könyvnek. Földműves család voltunk, így hát csak hosszú téli estéken jutott bővebben idő az olvasásra. Közülünk édesanyám volt mindig is a legszenvedélyesebb olvasó s egyben az első „könyvgyűjtő” is. Még idős korában sem sajnálta a pénzt egy-egy jó könyvért. A mi akkori, mintegy száz kötetes házi könyvtárunk állományának zömét, természetesen, nagybátyáim „szerezték”, akik mindig könyvekkel megrakodva jöttek haza vaká-

cióra, s nekem is mindig könyveket hoztak ajándékba. Gondolhatod, hogy nem ponyvaregényeket. Különösen kisebbik bátyóm, a közgazdász Ákos volt nagy irodalomkedvelő, s figyelt oda arra is, hogy mikor, mit olvasok. A könyveink zömét, természetesen, klasszikusaink kötetei tették ki, Fazekas Mihálytól Berzsenyiig, Vörösmartyig, Tompa Mihálytól Petőfiig, Aranyig, Jókaiig, Mikszáthtól Móriczig, de volt Sütőtől is kötetünk, Szabó Gyulától és Asztalos Istvántól is, anyám szerzeményeként pedig Kosáryné Réz Lolától is. Megvolt Rákosi Viktortól *Az elnémult harangok* is, hun regék és mondák, meg aztán, úgymond, rám való tekintettel, Verne-kötetek, indiános könyvek stb. Nos hát, ezeket a könyveket olvastuk, s adtuk kölcsön egyik-másik szomszédnak. Hogy milyen hatással volt mindez, az úgymond szellemi fejlődésemre? Nos, ez abból is sejthető, hogy én már hetedikes koromban „szentül” megfogadtam, hogy „kitanulom” a magyar-történelem szakot Kolozsváron, a Bolyain. A fogadalmamat betartottam: magyar szakos tanárnak „tanultam ki”, igaz, nem a Bolyain, hanem a Babeş-Bolyain, de Kolozsváron.

– Molnos Lajos neve már gyermekkorunkban ismerős volt, versei előkerültek tanórákon, szavalóversenyeken – ma is emlékszem például a Csendesben ballagóra: „Ballagok az itthoni tájon! s körülvesz ím a szülőföldem”. Azt hiszem, ha van visszatérő témája a Molnos-verseknek, az a szülőföld. Milyen volt „elhagyni” később (hiszen élt Bihar megyében, Kolozsváron, Csíkságban is), milyen maradt a viszonyod a szülőfölddel?

– Erre a kérdésre akár azt is válaszolhatnám, hogy: Budapestre költözvén, több, mint hetven évnyi kódorgás után, végre visszatértem a szülőföldemre – lévén, hogy

Budapesten születtem, itt tanultam meg járni, beszélni, következképpen hivatalosan, életrajzi adatként is ez a város a szülőföldem. Mondhatnám ezt is, de azért nem mondom, mert szerintem a szülőföld több mint egy hivatalos adat, s nem feltétlenül esik egybe a születési hellyel. Esetemben semmiképpen nem, ugyanis én „anyajóságú, apaszigorúságú” szülőföldemnek a székelyföldi Korondot valom és érzem. Itt voltam gyermek, itt voltam fiatal, ezernyi emlék, megannyi mindmáig megőrzött arc, hangulat, mozdulat, szavajárás köt ide, vagyis mindaz, ami döntően befolyásolta, hogy milyen felnőtte váltam. Persze, az ember élete folyamán a szülőföld is nagyobbodik, tágul. Magamra vonatkoztatva ezt úgy szoktam mondani, hogy Korond anektálta Székelyudvarhelyt, felejtethetetlen diákkorom városát, és „bekebelezte” Kolozsvárt is, ahol a leghuzamosabb ideig éltem, egyetemistáskodásom csodálatos öt évét is beleszámítva, majdnem ötven éven át. Egyébként az a véleményem, hogy a szülőföldet nem lehet elhagyni. Azért nem lehet, mert a szülőföld nem hagy el. Bennünk és velünk él, s nemcsak a lelkünk mélyén, látszólag elfelejtve, eltemetve, de a zsigereinkben, egy-egy önkéntelen mozdulatunkban, szavunkban. Hogy érthetőbb legyenek: én ma is, ha megyek az utcán, s látok egy szeget, gombot, nagyobbacska drótot, anélkül, hogy számot adnék, reflexből, lehajlok és felveszem. Nem én veszem fel, a most éppen budapesti lakos, hanem a bennem élő korondi, s étkezés után is az abroszról ő szedegeti fel s falja be a kenyérmorzskákat. Hát igen, a szülőföld rendkívül makacs és ragaszkodó. Ezért is mondom, hogy „őt” nem lehet elhagyni soha, és ezért is tudok én megmaradni mindhalálomig korondinak s erdélyi magyar költőnek, tollforgatónak. Egyébként: legutóbb a tavaly nyáron voltam OTTHON, Korondon, karácsonykor az egyik, erre járt atyámfia hozott egy kis, disznóvágás utáni, hazai ízű kóstolót, s épp a tegnapi járt itt egy másik unokaöcsém, s a hazai kóstoló mellé hozott egy csomó otthoni hírt is. Kolozsvárra szintén el-elmenegünk, hiszen csak egy úgrásnyira van Pesttől.

– Kolozsvári jelenléted egybeesik egy nagy szellemi-irodalmi pezsgéssel, az ún. második Forrás-nemzedék (Farkas Árpád, Király László, Magyar Lajos és mások) megjelenésével – közéjük tartozott a fiatal Molnos Lajos is. Ez volt a Gaál Gábor Irodalmi Kör „aranykora” is, és épp ebben az időszakban voltál a kör elnöke. Hogyan nézett ki ez a pezsgés belülről, hogyan zajlottak a kör legendás ülései, melyek voltak a „nagy pillanatok”?

– Azt hittem, hogy a Gaál Gábor Irodalmi Körről órákig tudnék beszélni, felidézve megannyi „nagy pillanatot”, történetét – s lám, most azt kell tapasztalnom, hogy alig emlékszem ún. konkrétumokra. Ne csodálkozz, több, mint ötven – s nem akármilyen – esztendő ment át rajtunk is azóta. Amit biztosra tudok: hogy a magamban „ötösfigatnak” nevezett, szűkebb baráti társaságunk – Apáthy Géza, Farkas Árpád, Király László, Magyar Lajos, Molnos Lajos – hamar összeverődött 1961 őszén az Emil Racoviță diákkorotthonban, ahol laktunk. Megvitattuk egymás verseit, szentenciákat mondtunk ki irodalmunk akkori állapotá-

MOLNOS LAJOS

Budapesten született 1941-ben. Korondon nevelkedett, középiskolát Székelyudvarhelyen végzett (1960), a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen szerzett magyar nyelv és irodalom szakos tanári oklevelet (1966). A második Forrás-nemzedék tagjaként, három éven át a kolozsvári Gaál Gábor Irodalmi Kör elnöke. Az egyetem elvégzése után Bihar megyében volt tanár, később újságíróként dolgozott, a csíkszeredai *Hargitánál*, majd a kolozsvári *Igazságnál*. A rendszerváltás után több lapot is indított, illetve szerkesztett. Volt az *Utunk*, majd a kilencvenes évek elején a *Helikon* munkatársa. Húsz évig volt RMDSZ-es önkormányzati képviselő Kolozsváron. Legutóbb 1997-ben jelent meg önálló verseskötete, *Néhány tudnivaló a Csendes-óceánról* címmel.

ról s az akkor ismét Gaál Gábor néven laposkodó, unalmas irodalmi körről, s elhatároztuk, hogy új, másfajta irodalmi kört szervezünk a filológián, ahová mindannyian jártunk. Nekünk, ún. „udvarhelyieknek” (Farkas, Magyarai, Molnos, Balázs András) volt már ebben tapasztalatunk, hiszen Magyarai meg én nemcsak egy jól működő irodalmi önképzőkört szerveztünk meg a gimiben, hanem még irodalmi faliújságot is működtettünk. Aztán mi, az „ötösfogat” lettünk a Gaál Gábor kör vezetősége, s én az elnök. (Látod, már arra sem emlékszem, hogyan történt a „hatalomátvétel”. Gondolom, valamiféle választás, tisztújítás következményeként.) A körümenet roppant demokratikus és egyszerű volt: a felolvasni vágyók opuszait az *Utunknál* legépelgettük, a lehető legtöbb példányban, kijelölődött egy vitaindító személy, a legépel példányokat szétosztottuk, s aztán hajrá, bele a sűrűjébe. Minden ülésen jegyzőkönyv készült, s körbejárt a jelenléti ív is. Egy idő után 80-100 vagy még ennél is több ember jelenlétében folytak a viták, amelyek sokszor meglehetősen hevesek, kemények voltak, akárki hozzászólhatott, véleményt mondhatott, a feltétel csupán az elvszerűség volt, valamint a durvaság és személyeskedés mellőzése. Igazi szellemi műhellyé alakult át a kör, s nemcsak a tollforgatók, hanem a péntek esti üléseken részt vevő, különböző egyetemeken tanuló fiatalok számára is. A körben felolvasni soha nem volt izgalommentes, még ötödjére, tizedjére sem, s valamiféle „rangot” is adott a pályakezdő tollforgatóknak. Ezért is mondom azt, hogy minden péntek esti ülés egy-egy agorai „nagy pillanat” volt. A körü üléseken, ha néhány órára is, de megfeledeztünk arról, hogy hol, milyen elvek vezérelte társadalomban élünk, s arról is, hogy árgus szemek figyelik, értelmezik minden szavunkat. Magyarországon már „zúgtak a fényes szelek”, a Szovjetunióban már Jevtusenko, Ahmadulina, Voznyeszenszkij, Rozsgyesztvenszkij, Vinokurov hangja dominált. Ők voltak nekünk is a „hátszél”. Lelkesek voltunk, optimisták, hiszékenyek. Nem akartunk mi sem izgatni, sem lázítani, csak őszintén akartunk beszélni a társadalom állapotáról, a tennivalókról, hitünk az őszinte szó erejében. A „szervek” ezt másként értelmezték: 1965. december 8-án, a hajnali órákban „begyűjtötték” az „ötösfogatot”, értünk jött az a bizonyos „fekete autót” (tényleg fekete volt) – a szüleinél házkutatást tartottak (nálunk Korondon hármat is), a kört pedig, pestiesen szólva, parkolópályára helyezték. Véget ért a Gaál Gábor kör „aranykora”. Hát ennyit dióhéjban a legendás péntek estéről...

– *Hogyan látod utólag a saját szerepedet ennek a nemzedéknek a formálódásában – és magának a nemzedéknek a szerepét és utóéletét Erdély magyar irodalmában?*

– Ha jól értelmezem a kérdést, nemzedékemről szólva, a második Forrás-nemzedékre gondolsz. Nos, nekem ezidáig még soha nem jutott eszembe elgondolkozni azon, hogy volt-e, s ha igen, miként, milyen mértékben volt szerepem nemzedékem formálódásában. Amúgy azt hiszem, ennek a megítélése nem az én tisztem.

Gálfalvi György az 1977-ben megjelent, 11 interjút tartalmazó *Marad a láz?* című

kötetében mindenikünk esetében rákérdez a Gaál Gábor körre is. Mindahányan úgy tekintünk vissza a körre, mint olyan szellemi műhelyre s egyben agorára is, amelyben – avagy amelynek segítségével – úgymond létrehozta, megszervezte önmagát a II. Forrás-nemzedék. Király László ezt mondja: „Szerencsénk volt egymással, fel-pumpáltuk a nagy önérzetet. S több szem többet lát alapon igazítottuk el egymást a problémák között...” „Szükségünk volt a boly melegére” – mondja Farkas Árpád. Kocsis István így vall: „...a Gaál Gábor irodalmi körben kiváló műhelybe kerültem... azt kaptam meg, amire a legnagyobb szükségem volt: hasonló gondolkodású fiatalok baráti bátorítását... szinte szuggesztív hatással voltunk egymásra... a magatartás kötött össze”. Vári Attilának a közösségélményt jelentette a kör. Magyarai Lajos ezt mondja: „...az évfolyamon és a Gaál Gábor körben kitűnő bajtársakra találtam, akikkel egymást csiszolva és erősítve feszültünk neki a közös gondoknak.” Tömör Péter, vallomása szerint, a körben döbbsen rá, hogy másfajta irodalom is lehetséges annál, mint amelyikkel traktálják az olvasókat. Én a közösség melegéről, az egymás iránti felelősségről beszélek Gálfalvinak.

Nos, ha a fenti vallomásokból indulok ki – márpedig ezt kell tennem –, akkor azt kell mondanom, hogy én is csiszoltam, alakítottam másokat, nem csak mások engem. Az egymást csiszoltuk, segítettük, erősítettük kifejezések ugyanis az egymásra hatást is jelzik. Hogy aztán köszörűkő voltam-e ebben az egymást csiszolásban, vagy csak smirglipapír? – mint már mondtam, ennek az eldöntése nem az én tisztem.

Ami pedig nemzedékemnek az erdélyi magyar irodalomban betöltött szerepét és utóéletét illeti, engedj meg nekem egy futólagos, nem teljességre törekvő „névsor-felolvasást”: Csiki László, Farkas Árpád, Gálfalvi György, Király László, Magyarai Lajos, Apáthy Géza, Molnos Lajos, Kocsis István, Vári Attila, Szócs Kálmán, Tömör Péter, Czegő Zoltán, Éltes József, Kenéz Ferenc, Mandics György, Elekes Ferenc, Vásárhelyi Géza stb. A kérdés: elképzelhető a magyar irodalom „erdélyi szárnya” a felsoroltak, vagy legalábbis zömük alkotásai nélkül? Azt hiszem, a válasz magától adódik, hogy nem. És akkor még nem is szoltam a nemzedéki irodalomtörténeteseiről: Rohonyi Zoltánról, Cseke Péteréről, Cs. Gyimesi Éváról, Molnár Szabolcsról, Kuti Mártáról, Hegedűs Imre Jánosról, a korán elhunyt kiváló publicista s költőként is ígéretesen induló Balázs Andrásról. Jó kis nemzedék ez, csak sajnos erősen fogyatkozik...

– *A költészet mellett sokáig az újságírás volt a másik hivatásod. Mit jelentett a hetvenes-nyolcvanas években újságíróként létezni, mit nyújtott ez a szakma, akár az irodalomhoz képest? Hiszen szívvel-lélekkel művelted...*

– Tizenhárom évig voltam főfoglalkozású újságíró. Három évig Csíkszeredában a *Hargita*, tíz évig pedig Kolozsváron, az *Igazság* nevű napilapnál. Nem hallomásból tudom hát, hogy a napilap valóságos taposómalom, még egy normálisan, demokratikusan működő országban is. Románia pedig 1989 előtt sem volt ilyen ország. Bevallom, akármilyenek is voltak a körülmények, szerettem ezt a „taposómal-

mot”. A már fentebb említett Gálfalvi-kötetben, a kolozsvári napilap újságírójaként, kérdésre válaszolva mondtam: „Számomra nagyon fontos, hogy közösségi ügyekben elmondhassam a véleményemet. Rengeteg embert megismertem, és sokszor éreztem, hogy segíteni tudtam.” Mondtam ezt annak utána, hogy Csíkból távoznom kellett a laptól, merthogy rendszerellenesen fűtyültem abban a bizonyos templomban. Ezzel a véleménymondással úgy voltam, mint a mafla gyermek a forró kályhával: azt hiszi, ha ma megégette a kezét, holnap már nem fogja, mert addig kihűl. A rendszer kályhája nem hűlt ki, de egyre forróbb lett, én meg állandóan megfogtam. A vége az lett, hogy a kolozsvári laptól is kirúgtak, most már nacionalizmussal is vádolva. A nyolcvanas években például nem lehetett vaskapukról meg vaskerítésekről írni. Ha mégis egy cikkedben János bácsinak Csajágarócsögén vaskapuja volt (mert az volt a valóságban is!), s ezt a megyei sajtófelelős elvtárs kiszúrta (márpedig kiszúrta, mert éles szeme volt!), akkor minimum rendszerellenes tettet követtél el, s kaptál egy újabb fekete pontot. Ha sok ilyen pontot szereztél, kirúgtak, s örvendhettél, ha ennyivel megúsztad. Vizsgálodva az egyre jobban bevaduló „aranykorunkra”, azt kell mondanom, az volt a szerencsés újságíró, akinek kimondottan vonalas, gyáva, saját szellentésétől is betojó főszerkesztője volt, aki helyből kigyomlált a cikkedből minden „elhajlást”, vagy visszadobta a cikked. Így ugyanis nem került a mindeféle „káros nézetektől” hemzseggő cikk a sajtós istenség elé, s nem kaptál fekete pontot. Az én főszerkesztőm, „sajnos”, nem ilyen volt. Sok olyan cikket tovább engedett, amelyekben szerinte nem volt semmiféle „elhajlás”. A vége az lett, hogy őt is „kipontozták”, s egy olyan „rendes” elvtárs került a helyébe, aki talán még a pálinkát is elvtársnak szólította. (Ismertem olyan jó, igazi elvtársat is Csíkbán, aki az édesanyját édesanyám elvtársnőnek szólította – egyáltalán nem viccelek.) Mindezek ellenére, miként már mondtam, szerettem az újságírást. Míg az irodalom áttételelesen szól az életről, addig az újságcikk a konkrét hétköznapok konkrét embereinek a konkrét problémáiról szól, azaz kellene szóljon. A hetvenes-nyolcvanas években az volt a szörnyű, hogy az újságíró látott, halott, segíteni akart – de a lényegi kérdésekben „Kuss!” volt a neve. Na, ez volt az igazi, a durva, idegőrlő taposómalom. Hogy tényleg szeretem és fontosnak tartom a színvonalas újságírást, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az 1989-es „fordulat” után, mintegy húsz éven át, heti rendszerességgel megírtam a magam penzumát a kolozsvári *Szabadságnak*. Ja, volt még egy sajtóperem is 1971-ben, ami akkoriban nem volt megszokott. De nem tudtak elítélni, ahhoz túl jól dokumentált volt a cikkem.

– *A napilapos sajtózáshoz képest, gondolom, másfajta életitmust, figyelmet kívánt meg irodalmi lapnál, az Utunknál dolgozni – majd '90 után a Helikonnál. Ezek a nagy átalakulás, változás évei voltak, a rendszerváltás első időszaka. Milyen volt „viszszacsoppenni” az irodalmi életbe, és belülről*

>>>>> folytatás a 4. oldalon

>>>>> folytatás a 3. oldalról

élni meg az erdélyi magyar irodalom intézményi újjászerveződésének folyamatát?

Mikor Csíkból el kellett jönnünk, majdnem hét hónapig voltam munkanélküli. A dossziém miatt sehová sem vettek fel. Az *Igazsághoz* is először nyomdai korrektornak alkalmaztak, ahhoz nem kellett a megyei pártbizottság jóváhagyása, s csak négy év után „szívárogtam fel” a szerkesztőségbe. Kirúgásom után csak négy hónapig voltam munka és fizetés nélkül. Aztán kaptam néhány osztályt a ma Báthory nevét viselő, akkor 11-es számú líceumban. Innen kerültem, három hónap múltán, az *Utunkhoz*, a lap vezetőségének (Létay Lajos, Szilágyi István, Király László) jóvoltából. Nem mondanám, hogy ekkor csöppentem újra vissza az irodalomba, lévén, hogy Kolozsvárra való visszakerülésünk után ismét eléggé rendszeresen közöltem az *Utunkban* is. Hogy milyen volt egy napilap után irodalmi lapnál dolgozni – azt igazán az tudja megítélni, aki évekig napilapnál dolgozott. Hát ég és föld. Ráadásul vedd hozzá azt is, hogy nem ismeretlenek közé kerültem. S gondold meg, kiknek lettem a munkatársa: Létay Lajos, Szilágyi István, Király László, Szabó Gyula, K. Jakab Antal, Mózes Attila, Banner Zoltán, Bágyoni Szabó István, Lászlóffy Aladár, Marosi Péter, Árkossy István, Kocsis István, Telegdi Magda, Sigmond István, egy ideig P. Lengyel József, Kenéz Ferenc és Egyed Emese is. Ilyen csapatban „játszani” élmény volt számomra, és serkentő is. Elmondhatom, életem legnyugisabb és legtermékenyebb éveit voltak, amelyeket az *Utunknál/Helikonnál* töltöttem. Ez idő alatt jelent meg például *A megérkezés* című verskötetem is, mellyel – a kedvező kritikai fogadtatás szerint is – végleg „megérkeztem” az erdélyi magyar irodalomba. Én az *Utunknál* éreztem újra a „boly melegét”. A vélem történt mindenféle „csudaságok” miatt sokáig padlón voltam, teljesen meghasonlottam magammal s az „egész világgal” is – az új „boly” azonban ismét talpra állított.

Bevallom, az *Utunk Helikonná* való átváltásáról vajmi kevés konkrétumra emlékszem, ezt gyakorlatilag Szilágyiék „vezényelték le”. Azt is őszintén bevallom, hogy az első „helikonos” ülésen kicsit sajnáltam, hogy nincs köztünk Létay és Marosi. Mondta Szilágyi, hogy nyugdíjba vonultak. Aztán elkezdődött számomra a szinte bódultan lelkes közlés, közösségi ügyekben való ténykedés. Eljött az ideje, hogy a közösségi ügyekben ne csak elmondhassam a véleményemet, de konkrétan is tehessek, erőm és tehetségem szerint, a közösségünkért.

– *A kétezres évek közepén jelentek meg szerkesztésedben a Pohárnyi fény – Un pahar cu lumină, illetve A világ nélkülem – Lumea fără mine című kétnyelvű kolozsvári vers- és prózaantológiák. Mi volt a célod ezzel a kezdeményezéssel, és hogy látod, volt-e valamilyen „közérzetjavító” hatása a román-magyar interetnikus viszony tekintetében?*

– Mindig is köztudott volt, hogy a magyarból románra fordított művek száma igencsak kis töredékét teszi ki a románból magyarra fordítottakénak. Azt is tapasztaltam, hogy a Kolozsváron élő román

író és költő kollégák, de még a kritikusok is alig ismerik a Kolozsváron élő magyar alkotókat. Legfennebb néhány nevet tudnak, de csak nevet, s ennyi. Ezt nem találtam valami szívderítőnek, de hogy miként lehetne ezen bármennyit is változtatni, fogalmam sem volt. Amikor aztán Kolozsváron vége lett a funarióta korszaknak, s Emil Boc lett a polgármester, én pedig a kulturális bizottság elnöke, nos, akkor született meg a kétnyelvű antológiák ötlete. Elmondtam Bocnak, mit akarok, ő azt mondta, csináljam meg, a tanács állja a költségeket. A *Pohárnyi fény* 68 költőt vonsz fel, 429 oldalon – te is köztük vagy, László Noémi és Karácsonyi Zsolt is, szóval a helikonisták –, plusz egy tanulmány és a polgármester előszava, no és néhány szó minden szerzőről. Egyedül „válogattam és szerkesztettem”, plusz még korektúráztam és fordítottam is. Eszméletlenül sok munkába telt, amíg 2005-ben megjelent, de megérte. A legnehezebb volt olyan román fordítókat találni, akik verset is tudnak fordítani. A kötetnek szenzációs sikere volt a román kollégák körében. Elnyerte a Lucian Blaga Nemzetközi Költőfesztivál nagydíját, az *Apostrof* nevű román irodalmi lap kerekasztal-beszélgetést szervezett a filológián a kötet kapcsán, meghívtak, könyvbe mutatott tartottunk Budapesten, a Román Kultúra Házában, egy csomó román lap írt a könyvről – mindenki elcsodálkozott, hogy Kolozsváron ilyen színvonalas, gazdag magyar nyelvű költészet létezik, s hogy milyen sok a tehetséges fiatal magyar költő. Szóval, volt hatása. Ilyenszerű antológia még nem jelent meg, nemcsak Kolozsváron, de azt hiszem, egész Erdélyben sem. A magyar nyelvű sajtónk – beleértve a *Helikont* és a kolozsvári *Szabadságot* is! – egyetlen, írd és mondd!, egyetlen árva szót nem írt a könyvről. Ugyanígy viszonyult a mi sajtónk a 2007-ben megjelent, 446 oldalas, *A világ nélkülem* című kétnyelvű prózakötetthez is, amelyben 61 író egy-egy opusza található. Ez a kötet is unikum a műfajban, s erre is csak a román irodalmi lapok és a román kollégák csodálkoztak rá.

Hogy mi, magyarok köptünk rá ezekre a kötetekre (s ezáltal egy kicsit önmagunkra is), nem különösebben izgatott, legfennebb egy kicsit elgondolkoztatott erről-arról – merthogy a célokat elértem: ráébresztettem a kolozsvári román kollégákat arra, hogy mi is vagyunk, mi is értékes szellemi javakat hozunk létre. Az igazi az volna persze, ha időnként megjelenne egy-egy ilyen, figyelmet és érdeklődést felkeltő könyv. Csakhát...

– *Évtizedek óta nem publikáltál önálló versesköteteket. Miért hallgatott el Molnos Lajos – vagy mi hallgatott el benne? És meg fog-e még szólalni valaha?*

– Mielőtt erre a kérdésre válaszolnék, engeddd meg, hogy felsoroljak néhány adatot az 1989 utáni éveim ténykedését illetően. Húsz évig voltam, megszakítás nélkül, önkormányzati képviselő, vagyis városi tanácsos Kolozsváron. (Azt hiszem, még mindig én vagyok a csúcstartó.) A tanácsosságot is egyfajta, mégpedig nagyon fontos eszköznek tartottam és tartom ma is a közösségünkért végzett munkálkodásban. Évekig egy kolozsvári RMDSZ-körzet elnöke voltam és megyei alelnök, majd megyei el-

nök, aztán megyei ügyvezető elnök, városi tanácsos, másfél évtizedig az RMDSZ Országos Önkormányzati Tanácsának az alelnöke, az országos ügyvezető elnökségről mentem nyugdíjba. 1993-ban létrehoztam a Pro Iuventute nevű egyesületet, ma is működik, mégpedig saját, kertés-udvaros székházban, elnöke voltam az egyesületnek, most tiszteletbeli elnöke vagyok, tagja voltam sokáig az Unitárius Egyház Főtanácsának és Egyházi Képviselőtanácsának, vezettem az egyház Dávid Ferenc Egyesületét, képviseltem az egyházamat a Sapientia Alapítvány kuratóriumában, Kolozs megyét az RMDSZ Communitas Alapítványában, több mint húsz évig főszerkesztettem a *Szabadság* mellékleteként megjelenő *Erdélyi Híradó* című lapot, ugyanennyi ideig a *Diákrak* című ifjúsági magazint, évekig a *Génius*z ifjúsági ismeretterjesztő folyóiratot, újraindulásától, vagyis 1990-től tizenvalahány évig az *Unitárius Közlöny*t főszerkesztettem, évekig az RMDSZ Kolozs megyei szervezetének román nyelvű lapját, a *Punteát*, ugyancsak évekig főszerkesztettem a „kezem alatt” elindult *Magyar Közélet* című lapot, később a *KözLap* című újságot. Megjegyzem: a *Magyar Közéletet* kivéve minden felsorolt lapot ingyen és bérmentve, közéleti munkában szerkesztettem, vagyis „beszereztem” az anyagot, stilizáltam, korrekturáztam, betördeltem, tisztafejeztem. És hol vannak még a terepjárások, ilyen-olyan kampányok, RMDSZ-gyűlések, a Fötér elhúzódo védelme, a polgári engedetlenséges tüntetések, s az ezeket követő perek, a ki nem fizetett pénzbírság átváltása 37 napi börtönre, s reggel hatkor lakásunk ajtajában a két elvtárs a letartóztatási paranccsal (mint a régi szép Gaál Gábor körös időkből) – nem sorolom tovább, inkább megkérdezem (mintegy válaszként a te kérdésedre): szerinted ennyi hercehurca, loholás közepette még dalolni is voltatott kedve és ideje az alanyi költőnek?

És volt! *A Néhány tudnivaló a Csendes-óceánról* című, eleddig utolsó, amolyan válogatott versek kötetként megjelent könyvemnek közel a fele, mintegy 75 opusz ezekben a rohangalós években íródott. Nem halt el bennem még semmi. Ma is írok, s néha itt-ott – pl. a *Helikonban* is – közlök verset, kurta prózát, feljegyzéseket – s aztán belelakom mindeniket a saját műanyag zacskójába (pungájába). Régebb alig vártam én is, hogy megjelenjen, amit írtam. Ma már a megjelenés nem fontos, de a megírás még az. Persze, ez ismét a ló túlsó oldala, hiszen az ember azért ír, hogy megossza másokkal a mondandóját. S van itt még valami. Forrás-kötetem előszavában írja Lászlóffy Aladár: volt idő, amikor a „szerkesztők s kritikusok közül jó néhányan csak a fejüket csóválták a Molnos-jelenségre”. Ez a cico-matlanságra, áttételek nélküli, közérthető versbeszédre vonatkozott, a nem modernre, a népiesre. Akkor sem kellett tolmács a verseimhez, aki az olvasóknak lefordítsa azokat világos, érthető magyarra. Ma, amikor megannyi verset olvasva szeretnék egy tolmácsot, ma aztán tényleg fejcsóválást kiváltó „jelenség” lennének a tolmács nélkül is érthető verseimmel. Nem akarok többé „jelenség” lenni, így hát írok, telnek a szatyrok, s múlik az idő, múlik...

PAPP ATTILA ZSOLT

Tükörben

El ne feledd, hogy minden csak jelenség,
Tűnékeny ábra, ideiglenes...

Dsida Jenő

Nézem a tükörben magam:
Megőszült valaha-hajam;
Szemben német melankólia;
Fülemben duduk-hang, székelly sirató;
Néha egy mosoly – ha van.

Készül a reggeli portrém.
Előbb – hogy eltűnjön a rém –
Sminkként a borotvahabba
Merül a kímélő penge,
S hogy ne hozzon zavarba

A még fiatalnak látszó,
De már alkonyatba játszó,
Kissé erőltetett arcmon:
Meg-megszakad a mozdulat –
Dereng, mint amikor alszom

Álomként inkább, nyugtatón
Mindaz, mit megad nyugtatóm,
Ha behálóz görcs és szavak –
Ár ellen úsznak szememben:
Falevelek s még ép halak.

Nézem a tükörben magam –
Nem maradt semmire szavam.
Frissen borotvált arcomon
Rigóhang gyúl, figyelmeztet:
Újabb reggele ez a teremtésnek,

Viseljem súlyát az és-nek...

2020. január 3.

Apám és Schubert

Apám, ha Schubertet hallgat:
Az Ave Mariát trombitán.
Mögötte orgona baktat
S Isten könnyezik, túl imán...

És könnyezik Apám, az aggkorok
Már-már távozó megviseltje –
Anyám, az égi halk torok
Dúdol neki, azt nem is sejtve,

Hogy ott vagyok és nézem őket:
Bennem a körök mind bezártak.
És gyűlnek lassan, körbevesznek
Azok, kik felém gravitáltak,

Mint Arc és Ujjak és a Hála,
Pisztrángok ötös csapata,
Schubert – akit Goethe leírt –,
A Bánat beteg Karnagya...

Apám elkésett, nem gyógyíthat
Tüdőt, pszichét – s már nem akar,
Csak megtalálni azt a csendet,
Mely akkordokban... S nem zavar.

2019. december 22.

Szárnyaló vonalak

(Linien beschwingt schreitend)

A szürke. A szürke árnyalatai. A szürke fokozatai. A szürke derűje, a csipegető, turbékoló szürke és a melankóliával telített szürke. A búcsú, a hajlott korúak, a füst szürkéje. Kiszellőztetett, magasröptű felhőszürke és ütészálló bunkerszürke. A borús gondolatok szürkéje. Szürke zuzmók, melyek szürke sziklákat borítanak be. A jeges víz szürkéje, amely hegyi patakokban habzik tejszerűen. Valószerűtlen ködszürke, amely Merlinként, gölemként, vagy a villikirály képében jelenik meg a könyvekben.

Végy napfényt, keverd össze éjszakával vagy éjjellel, és szürke jön létre. Mivel ez a szürke hihetetlenül illékony, és sehol sem tapad meg, a festő a sötétség helyett fekete pigmentet vesz, csontfeketét, lámpakörmfeketét vagy venyigefeketét, amit szőlőtörkölyből vagy szőlőkacsokból nyernek. A festő veszi tehát a kedvenc feketéjét és összevegyíti kedvenc fehérével. A legszebb szürke azonban a komplementer színekből jön létre, krapplakból és smaragdzöldből például, ahogyan Matisse tudta vegyíteni. Morandi neve is felmerül, csendéleteit, tájképeit szürke fátyol borítja, felső-olaszországi fény és felső-olaszországi szagok suhannak végig. Szürke árnyalatok Bolognából, Grizzanából. És ne feledjük a képeket, amelyeket magunkban hordozunk. Képek, szürke a szürkében, a legátetszőbb, legsebezhetőbb szürke, pigmentek nélkül, kötőanyag nélkül megfestett, alapszínnel gondosan bevont, anyagiság nélküli festővászon.

*

Nem olyan provokatív, mint Malevics fekete négyzete fehér alapon, amely 1915-ben megrendítette a világot, de március és április odafent nálunk is fekete-fehér volt. Fekete-fehéren olvadt a hó. A dombok lejtőin a hófoltok hihetetlen formagazdagságról, óráról órára változó mintákról tanúskodtak. Keskeny pallókon szabálytalan oválisok egyesültek lekerekített háromszögekkel, ezek pedig hűvös hóujjakkal paralelogrammákba és szabad körökbe kapaszkodtak. Minden egyes forma örökös változásnak volt kitéve. Ami reggel még nem tűnt késznek, a napsugarakkal magába zárt műalkotássá alakult. Megkapóak a kölcsönhatások, a hó és a táj, a hideg és a meleg kölcsönös feszültsége. Úgy tűnt, ez a lélegző, folyamatosan újateremtődő geometria maga is megdöbben

a véletlen ötletgazdagságán. És ez a véletlen heteken át ott táncolt a dombokon. Sötét és világos, törékeny és testes, puha és szögletes. Olyan volt, mintha a nem és az igen táncolt volna egymással, egyre vadabb ritmusokra ingerelve egymást.

Egy vita jutott újra az eszembe. Egyre jobban belehevültünk a vonalról való beszélgetésbe. Vajon a vonal választja el a felületet, vagy pedig akkor jön létre, ha két felület összeér? Önálló vagy csupán rab-szolga? Bizonyára volt valami az eszmecserében a tyúk és a tojás kérdéséből. Én arra hajlottam, hogy a vonal autonóm, és a többiek nevetése közepette azt állítottam: hogyha valaki egy egyenest húzna egy semmin át, azáltal két kisebb, két-ségtelenül kézhezállóbb semmi jönne létre. Nos, a házam előtt ilyen kis semmik ezrei kerültek el, a vonalak és felületek összes lehetséges válfaja. És bármennyire is igyekeztem, bármilyen alaposan odafigyeltem, nem tudtam megfejteti, ki teremt meg kit.

*

Szárnyaló vonalak, szabadon lebegő vonalak, csendesesen győzedelmeskedő vonalak, az ismeretlen felé nyújtózó vonalak. De meggömbül, gyötrődő, begubózó, magukat kioltó vonalak is. Tudom, hogy vannak adottságok, nagy tehetségek, melyek pár ceruzavonással, alig érintve meg a papírt, láthatóvá tudják tenni egy táj, egy test, egy jellem vagy akár egy érzelm lényegét. Sőt mi több, az ilyen szabadkézi rajzok magukban hordozzák a művész rejtett sajátosságát, és vonalaik a félelmeit körvonalazzák, nevetnek azon, ami szent, kigúnyolják azt, ami tiltott, dicsérik azt, ami megvetett. Világossá lett számomra, hogy nem csak a rózsák, az énekes madarak vagy a farkasok, de a vonalak is megszelídíthetők. Az omlás, az esés, a keríngés vonalai.

Kezdetben tapogatózva keresgélő vonásokkal próbálkoztam, melyek csak tétovázva és félénken haladtak tovább. Ezeknek a vonalaknak nem volt saját hangjuk, nem volt kifejezőerejük, és magabiztosságuk sem. Ezek a vonalak mindig szétnéztek, hogy meggyőződjenek afelől, hogy az irány, amelyet vettek, vajon helyes-e. De mégis szép volt ezeket a vonalakat meghúzni, hogy végigtáncoljak rajtuk.

>>>> folytatás a 6. oldalon

Werner LUTZ (1930–2016) svájci költő, író, festő, grafikus. Szépirodalmi munkásságát a svájci Schiller Alapítvány nagydíjával (1992) és Bazel város költészeti díjával (2010) tüntették ki. Az itt közölt részleteket a *Hügelzeiten* című prózakötetből, valamint a szerző kéziratban maradt műveiből válogattuk. A szövegekben a festő, grafikus Werner Lutz elmékedései tárulnak elélnk.

Szép volt alakot adni a gondolatoknak és az érzéseknek, vagy elrejtőzni a vonalak bozótjába.

Hamarosan az arcokhoz is odamerészkedtem, az emlékarckokhoz. Hogyan nézett ki szeretett lánytestvérem, aki az első szerelmem volt, de korán meghalt. Megpróbáltam megformálni a szemeit, amelyek rám néztek, és amelyek sosem csukódnak le. Különös nehézséget jelentettek az ajkak. Egy kissé erősebb nyomás a ceruzával, és máris egy durcás vonás mutatkozott a szája sarkában, túl lapos vonalú szemöldök, és máris egy idegen nézett rám. Később több vázlaton is üresen hagytam a szemeket, nem rajzoltam többé pupillát, és az arcok sajátos vonzerejű kifejezéstelen, mintegy lélektelen, lélekkel bíró maszkokká lettek. Úgy tűnt, készenlétben várakoznak, egyféle sajátos időtlenségben. Valami megérinthatetlen sugároztak, ami miatt vonakodtam attól, hogy ezeket a lapokat kitűzzem a falra.

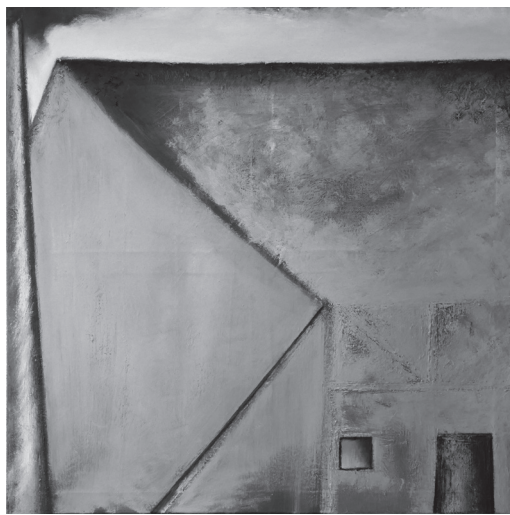
*

„Akwarell“, egy szó, amely felüdíti az ajkamat, hogyha kimondom. Mintha egy hegyi patak partján ülnék, lábamat a vízbe lógatva. Frissesség, közvetlenség, élénkség. A felszín és a mély fénye, amely mestersen és ugyanakkor játékosan együtt működik, emitt áttetszeni hagyja az alapot, amott színittas visszfényeket fektet egymás fölé, kábító világítóerejű átmenetekkel. Színek, melyek valójában a költészethez tartoznak. Az áttetszőség, a könnyedség volt az, ami elbűvölt az akwarellben, a vízárasztotta illat. Megfigyelni, hogy mit kezd egymással a víz és a színpor, messze több mint időtöltés és több mint élvezet.

Kalandvágy és vakmerőség fogott el, amikor egy fényes cinóberen egyik levél-szélről a másikra vitorláztam, vagy egy indigó felé sodródtam, ki az ismeretlenbe. Sem virágokat, sem gyümölcsöket, sem naplementéket nem fogadtam el, csupán egyszerű színelületeket. Fodrozódó, hullámos felületeket, melyeket alig látható tollnyom fed be. Volt bennük valami a felhők tűnékenységéből, az evezők bemeztetéséből. Nem akartam semmit elmesélni, semmit kitalálni, semmit hozzátenni. A színek színjátéka elég volt számomra. Izgalmas volt jelen lenni, hogyha egy unott zöld élénkké vált egy apró pöttyű pirostól, egy szigorúsötét berlini kék akarat ellenére könnyűvé és könnyelművé vált a száradáskor.

Sima, érdes, közepes szemcse, durva szemcse. A különböző akvarellpapírokkal való kísérletezés is örömet szerzett. A nagyszerű olasz Fabriano, az ősi, tiszteletre méltó Wathman, amelyet Turner már ismert, a vékony rostú kínai rizspapír, melynek különösen gyenge enyvezése sajátos varázst kölcsönöz a festésnek. Önmagában mindegyik remekmű és kincs. Micsoda élvezet a fény felé tartani egy ilyen ívet, megkeresni a vízjeleket, és végigsimítani rajta az ujjammal.

*

Ma újból az olajfestés kézikönyvét lapozgattam, információkat kerestem a kék pigmentekről, az ultramarinról például, a Bajkál-tó, Afganisztán és Tibet hegyeinek kék csodájáról. Ultramarin, a régi mesterek legnemesebb, legdrágább, szinte legmegfizethetlenebb, de egyben legtartósabb színe. Nincs alávetve a változásnak, túléli az időket és a legvadabb tüzeket, anélkül, hogy elveszítené világítóerejét és szépségét. A legtökéletesebbek a tibeti kőzetek erezetének búzavirágkék ultramarin pigmentjei, amelyek az esték hűvösének és a nyári éjszakáknak a részét is tartalmazzák, és kétségtelenül a vágódás és a távoli idők részecskéit is – a tengereken túli kéket. Marco Polo mutatta meg nekünk, ultramarinkék nyomot hagyott a titokzatos Kitajtól a Dél-kínai-tengeren át a munkaasztalomig, amely egy északi fekvésű tetőablak alatt áll.

*

Utóirat. A tapasztalatokból okulva, némileg csalódottan és józanabban, muszáj visszatérnem a színek jellemvonásaira. Hiba lenne érzékenységet tulajdonítani nekik, nehéz lenne mértéktartó magatartásra bírni őket. Mindegyikük előtérbe nyomul, megjátssza magát. Figyelmeztetek, a hegemonia iránti vágyuk nem becsülhető le. Egy jöttányival sem jobbak, mint a Habsburgok, a Bourbonok, a mocsaras vidékek Frigyesei és Vilmosai, de nem sokkal másabbak, mint mi a saját élőhelyeinken és halastavainkban. Akárcsak mi, egyesek agresszíven és erőszakosan fejtik ki erejüket, mialatt mások hamis engedelmességgel vagy rafinált furfanggal próbálkoznak. Terjeszkedési vágyuk a szomszédos színek éberségétől és erejétől függ, és a meleg színtónusoknál jobban kifejezésre jut, mint a hidegeknél. Alapvetően azonban minden szín mindenkor készen áll a kockázatra, és szívesen, sőt lelkesen készülődik hadjáratra a közelebbi és távolabbi környékre. A színek nem haboznak megmutatni skarlátkarmaikat, krapplakkfogaikat, nem rejtik véka alá barbár enjüket. Egy tiszteletreméltó sárgászöld szemrebbetés nélkül mérgezi meg kedvesét, az antikrózszaszt, és a sötét ultramarin sóváran, akár egy kannibál, elnyel minden világosabb színárnyalatot.

BENŐ ESZTER fordításai

FELLINGER KÁROLY

Ádvent

*A lombjukat vesztett fákat
nem sűrgeti a múltjuk,
engedelmesen
bevárják az időt.*

Kerülő utak

*Egyre beljebb
ások magamban,
ha nem vigyázok,
eltűnök
a végbelemen át,
észre sem véve,
hogy nincs rám
szükség.*

Fogolycsere

*Legyél angyal,
akinek nem kell
léteznie ahhoz,
hogy a képzelet
falára fessék.*

*A lényeg maga a csali,
a holtak tudomást se
vesznek rólunk,
bizonyosak bennünk.*

*Magamon élőködöm,
hogy ne hiányozzak
senkinek,
amikor belepisilek
a hóember cipőjébe.*

Almát

*egyél, szólt anyám apámhoz,
mire apám elvette kezéből
a kissé fonnyadt gyümölcsöt, majd
egy jókorát harapott,
egy nagy falat egészséget.*

*De anyám ekkor már a diót törte
a bejglihez, vigyázva,
nehogy belekerüljön a rosz.*

*Mielőtt elalszom, megnézem,
a felemás zoknikat
tényleg a cipőmbé dugtam-e,
a sötétebbet a jobba,
a világosabbat a balba,
hátha reggelre megbizonyosodhatom róla,
hogy a valóság felpróbálta őket
az éjjel, majd felcserélte,
nem ügyelve a részletekre.*

Mit jelent gondolkodni?

(És miért gyötörjük egyáltalán magunkat vele?)

Noha a gondolkodás kétségkívül specifikusan emberi tevékenység, mégis egy olyan tevékenység, amit mi emberek meglehetősen ritkán gyakorlunk. Ugyanígy: noha az evés kétségkívül *nem* egy specifikusan emberi tevékenység, mégis mi emberek vélhetőleg sokkal gyakrabban eszünk, mint amilyen gyakran gondolkodunk. Félreértés ne essék: nem arról van szó, hogy mi emberek ne végeznénk életünk szinte minden ébren töltött órájában különféle intellektuális tevékenységeket. Amikor például eltervezem, hogy mit főzök holnap, akkor bizonyára valamilyen intellektuális tevékenységet végzek. Ha valaki ilyenkor megkérdezi tőlem, hogy mit csinállok, akkor azt fogom mondani: azon *gondolkodom*, hogy mit főzök holnapra. Ilyenkor azonban a nyelv egyszerűen megtéveszt bennünket, s alaposabban meggondolva a dolgot aligha neveznénk ezt a tevékenységet gondolkodásnak.

Tulajdonképpen még az olyan magasabb rendű intellektuális tevékenységek sem nevezhetők a szó szigorú értelmében vett gondolkodásnak, mint például a matematikai következtetések, amelyeket pedig mindig is valamiképpen a gondolkodás mintáinak tekintettek. Több oknál fogva sem. Először is, amikor valamilyen matematikai probléma megoldásán töprengünk, mindig egy axiómarendszerben mozgunk. Más szavakkal: mindig lesznek olyan evidenciáink, amelyeknek az igazságértékét a következtetési folyamat során eszünkbe sem jut megkérdőjelezni. Másodszor, a következtetési folyamat során mindig bizonyos szabályokat fogunk követni, amelyek a következtetésnek az adott területen általánosan elfogadott szabályai. Harmadszor pedig a következtetésnek mindig van vége, valamiféle *eredménye*, ami nem más, mint az adott matematikai probléma megoldása (feltéve, hogy nem egy olyan matematikai problémán töprengünk, aminek nincs megoldása, ami viszonylag ritka).

Ezzel szemben, amikor például egy olyan problémán töprengünk, mint a politikai szabadság kérdése, semmi hasonlóval nem találkozunk. Nemhogy axiómáink nincsenek, hanem egyenesen azt fogjuk tapasztalni, hogy tulajdonképpen még a gondolkodásunk *tárgyát* sem tudjuk elégtően definiálni. Tegyük fel, csupán a példa kedvéért, hogy érvényesnek vesszük azt, amit manapság az emberek a politikai szabadságról gondolnak, s amit röviden úgy lehetne összefoglalni, hogy szabadnak lenni, a szó politikai értelmében annyit tesz, mint bizonyos alapvető emberi jogokkal rendelkezni. Ha ez így van (s manapság hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy ez így van), akkor a szabadságnak erre a fogalmára valóban lehet egy egész következtetési láncolatot építeni.

Mondhatom például azt, hogy az emberi jogoknak ez az eszméje mindaddig erőtlensé-

amíg nem létezik egy kimondottan arra szakosodott politikai intézmény (nevezzük ezt bíróságnak vagy bármi másnak), amelyik ezeket a jogokat garantálja, s adott esetben ezek sérelmét szankcionálja. Mondhatom továbbá azt is, hogy az igazságszolgáltatás (azaz a jogok sérelmének a szankciója) csak addig működik megbízhatóan és pártatlanul, amíg ennek az intézménynek (azaz a bíróságnak) a tevékenységét külső tényező nem befolyásolja, s így könnyen juthatok arra a következtetésre, hogy szükséges lesz valamilyen formában ennek az intézménynek az összes többi politikai intézményektől való szigorú különválasztása, más szavakkal: a hatalom megosztása. S.i.t. A szabadság adott, érvényesnek tekintett fogalmából kiindulva tehát valóban eljuthatok a független bíróság vagy a hatalom megosztásának a követelményeihez.

Csak hogy az a gond, hogy a szabadságnak ez a fogalma minden, csak nem evidens. Végül is, ha meggondoljuk, már az ókori athéniak is szabadoknak tudták magukat, noha nem csupán az emberi jogoknak, hanem általában magának a jognak a fogalmát sem ismerték. A jog fogalmát nem a görögöktől, hanem a rómaiaktól örököltük, s bár az kétségtelen, hogy a római köztársaság polgárai, hasonlóan az athéniakhoz, szabadoknak tudták magukat, de ők sem tudtak semmit az úgynevezett *emberi jogokról*. Éppen ellenkezőleg: számukra az ember (*homo*) szó kimondottan egy olyan emberi lényre utalt, akinek nem voltak jogai, mégpedig azért nem, mert jogi értelemben nem volt személy (*persona*), értsd: nem volt jogi személyisége. Ilyen emberi lény volt szerintük a rabszolga. Az ember a rómaiak számára tehát csak kevesebb lehetett, mint a polgár, s emiatt az emberi jogok gondolata számukra menthetlenül abszurditásnak tűnt volna.

Mondhatná erre valaki, ráadásul jogosan, hogy mindez igaz lehet ugyan, de a szabadság fentebb említett fogalmában, minden lényeges különbségük ellenére mégiscsak van valami közös. Jele-sül az, hogy a szabadságot, bármiképpen is gondolják el a tartalmát, egyformán az egyén *tulajdonának* tekintik. De ha meggondoljuk, még csak ez sem kell szükségképpen így legyen. Nem hiába mondta Hannah Arendt, a 20. század egyik legeredetibb politikai gondolkodója, hogy az egyik alapvető tévedés, ami a politikai gondolkodásunkat az elmúlt 2500 évben végigkísérte, az volt, hogy a szabadságot hajlamosak voltunk az egyén valamiféle tulajdonának vagy tulajdonságának tekinteni. Holott a szabadság, mondta ő, voltaképpen köztes *tér* ember és ember között. Úgy kell elképzelni, mint a mozgás terét, s nem véletlenül azonosították a szabadságot legalapvetőbb szinten mindig is a mozgás szabadságával, a szabad-

ságtól való megfosztottságot pedig a mozgás szabadságának a korlátozásával.

Azok a politikai rezsimek, amelyek még nem is olyan régen léteztek Kelet-Európában, s amelyeket (vagy legalábbis némelyiküket) ma hajlamosak vagyunk totalitáriusnak nevezni, éppen ettől a köztes tértől fosztották meg az embereket, mégpedig azért, hogy részben az ideológia, részben a terror bilincseivel olyan szorosan összehúzódtak őket, mintha csupán egyetlen nagy embermasszát alkottak volna, s így az emberek képtelenek voltak a szó metaforikus értelmében megmozdulni. A metaforikus szóhasználat egyébként itt egyáltalán nem félrevezető, mert – amint azt Arendt is megjegyzi – a gondolkodás adekvát nyelve sokkal inkább a metaforikus, semmint a fogalmi nyelv. De a szabadsággal kapcsolatos hasonló tapasztalatról számolunk be akkor is, amikor például, szintén metaforikus nyelven szólva, a szabadság levegőjéről beszélünk. A szabadság tehát nem valami olyasmi, ami a miénk, hanem egy olyan külső közeg, amit belélegzünk és kilélegzünk, s amit egy elnyomó vagy zsarnoki rezsim el tud szívni előlünk. Ilyenkor aztán persze „szomjazzuk a szabadságot”, mintha csak szabadság nélkül fuldokolnánk.

A fenti, a politikai szabadság különféle történelmi fogalmaival kapcsolatos példák végső soron azt kívánták megmutatni, hogy ugyan a gondolkodásunk alapvető, s emiatt állandóan újragondolásra szoruló fogalmaira építhetünk további következtetési folyamatokat, de ezek a következtetések rögtön érvényüket veszítik, ha maguknak ezeknek a fogalmaknak az érvényes vagy bevett jelentését megkérdőjelezzük, márpedig rendszerint éppen ezt tesszük gondolkodás közben. Ha igaz az, hogy az emberi dolgokról való filozófiai gondolkodás Szókratészszel kezdődött, hogy ő hozta le a filozófiát az égből a földre, akkor az is igaz, hogy Szókratész ezzel a gondolkodással soha nem jutott sehova. Éppen ezért aztán nem is írt soha semmit. Szókratésznek nem volt semmi *leírni valója*, mert a másokkal folytatott beszélgetéseivel, a beszélgetések során megalkotott következtetéseivel soha nem jutott sehova. Ha megnézzük, akkor az összes olyan platóni dialógus érvelése, amelynek főszereplője Szókratész, körben forgó, s a kiindulópontjuk azonos a végpontjukkal.

Azokra a kérdésekre, amelyeket maga Szókratész olyan nagy előszeretettel tett fel beszélgetőpartnereinek, mint például arra, hogy mi az erény, a platóni dialógusok nem adnak választ. Ezért is írhatta a 20. század egyik legkülönösebb, s egyszerűs mind legnagyobb filozófusa, Ludwig Wittgenstein egy aforizmájában, hogy „a szókratészi dialógusokat olvasva ilyen érzésünk támad: micsoda félelmetes időpocsékolás! Mire valók ezek az érvek, amelyek semmit sem bizonyítanak és semmit sem tisztáznak?” Valójában viszont, tüzetesebben megnézve a dolgot, a szókratészi dialógusoknak mégiscsak van valamiféle „eredménye”, csak hogy ez nem szavakban összefoglalható és másoknak tanítható tudás, hanem maga a *kétely*.

>>>>> folytatás a 8. oldalon

Nemhiába állította magáról Szókratész, hogy egyvalamit tud biztosan, mégpedig azt, hogy nem tud semmit. A szókratészi dialógusok érvelése lehet körben forgó, kiindulópontjuk és végpontjuk lehet ugyanaz, de Szókratész beszélgetőpartnere, aki a beszélgetés elején még azt hitte, hogy mindent tud az erényről, a beszélgetés végén láthatóan, csak úgy, mint Szókratész, nem tud semmit. Ez a kétely viszont, amit a saját evidenciáinkkal szemben a gondolkodás (Szókratész) ébreszt bennünk, lehet ugyanakkor bizonyos politikai helyzetekben nagyon is veszélyes, amennyiben megbéníthatja a közös cselekvést. Innen nézve az is érthető, hogy Szókratészt az athéniak kivégezték, mégpedig éppen a demokrácia, vagyis a közös elhatározáson és cselekvésen alapuló politikai rend nevében, azzal a váddal, hogy úgymond megrontja (nyilván szellemi értelemben) a fiatalokat.

Másfelől viszont az is kérdés, hogy az a tevékenység, amit gondolkodásnak nevezünk, s amit mi emberek olyannyira ritkán gyakorlunk, hogy közelebről szemügyre véve számunkra egyenesen nevetségesnek és fölösleges időtöltésnek tűnik, egyáltalán diszkurzív folyamat-e önmagában? Lehet, hogy képesek vagyunk a gondolkodásunk alapvető fogalmaira különféle következtetési láncokat építeni, de egyáltalán nem biztos, hogy amikor ezekről a beszéd, az önkifejezés kényszere nélkül gondolkodunk, akkor a gondolataink önként alárendelik magukat a diszkurzív kifejtés logikájának. Más szavakkal: könnyen lehetséges, hogy a diszkurzív, lineáris kifejtés kényszere, vagyis a gondolatok *rendbe* állításának ez a kényszere nem magának a gondolkodásnak, hanem a nyelvnek a sajátja, s akkor jelentkezik, amikor úgymond „szavakba próbáljuk önteni a gondolatainkat”.

Mindenképpen, valami hasonló tapasztalatról számol be Wittgenstein, amikor azt írja egy másik aforizmájában, hogy „ha csupán gondolkodom, anélkül, hogy könyvet akarnék írni, akkor körülugrálok a témát; számomra ez az egyetlen természetes gondolkodásmód. Sorrendi kényszerrel végiggondolni, ez nekem kínszenvedés. Mármost próbálkozzam vele egyáltalán? Kimondhatatlanul sok fáradságot *parazolok* arra, hogy megszabjam a gondolataim rendjét, mely rendnek talán nincs semmi értéke”. Wittgenstein nem csak azt mondja tehát, hogy a gondolatok rendjének talán nincs is semmi értéke, hanem azt is érteni engedi, hogy ez a rend a gondolkodás folyamatához képest mindig *külsődleges*. Rendbe állítani a gondolatokat: ez nem a gondolkodás *természetes* formája. Talán ezért is volt az, hogy önkifejezési formájának az aforizmát választotta.

Az aforisztikus önkifejezési módot valamiképpen a töredékes gondolkodásmód jelének szokták tekinteni. Könnyen meglehet azonban, hogy igaza van Wittgensteinnek, s hogy alapvetően mindenféle gondolkodás önmagában töredékes. Az aforizma főnév a görög *aphorizein* igé-

ből származik, aminek a jelentése: elhatárolni, elkülöníteni, körülírni. Célja valaminek az elválasztása valamitől, amit addig igaznak tartottak, s az aforizma ezt a valamit vizsgálja meg új fénybe vonva, mégpedig úgy, ahogy Wittgenstein írta: mindenféle irányból megközelítve azt, azaz mintegy körülugráva. Nem ritka, hogy ugyanazon gondolkodó aforizmái között rendszerint megtalálunk egy gondolatot, s megtaláljuk a homlokegyenest ellenkezőjét is, hiszen ugyanazon dolog különböző irányokból szemlélve tűnhet nagyon különbözőnek is. Magyarán: gondolkodás közben, ha nem akarunk éppen „könyvet írni”, azaz a gondolatainkat hozzájuk képest mindig külső rendbe állítani, még a logika egyik legalapvetőbb elvére, az ellentmondás-mentesség elvére sem vagyunk tekintettel. A gondolkodás közmondásos szabadsága tehát alighanem a gondolkodásnak a logika kényszere alól való felszabadulását is feltételezi.

Éppen ezért az a metafora, amivel Parmenidészsel kezdődően, vagyis az európai filozófiai gondolkodás legkorábbi kezdetétől fogva, egészen Heideggerig, azaz a 20. századig menően több filozófus is előszere-ttel jellemezte a gondolkodást, s miszerint a gondolkodás valamiféle *út*, minden valószínűség szerint félrevezető. A gondolkodás nemcsak azért nem lehet út, mert nem vezet sehonnan sehova, mint sok azok közül az aszfaltutak közül, amelyeket az utóbbi időben Romániában európai uniós támogatásból a mező közepében építettek. A gondolkodás már csak azért sem lehet út, mert egyszerre nagyon sokféle irányba lehet elindulni rajta; vagy legalábbis a gondolkodás révén egyugyanazon dologhoz nagyon sokféle irányból lehet megérkezni, a „fent”-et és a „lent”-et is ideértve. Fölöttébb kérdéses ezek után, hogy egyáltalán érdemes-e még a gondolkodás folyamatát a tér valamilyen metaforájával jellemezni.

Ha az olvasó eddig a pontig eljutott, s még mindig nem vágta a sarokba a szöveget, mint teljességgel értelmetlent, akkor valószínűleg két kérdés merül fel benne. Az egyik, hogy honnan tudjuk mindezt? Végül is, ha azt állítjuk, hogy a gondolkodás nem produkál soha semmiféle kézzel-

fogható eredményt, akkor nyilván magáról a gondolkodásról való gondolkodás sem produkálhat semmiféle megnyugtató eredményt. A kérdésre természetesen nincs jó válasz, bár mondhatjuk azt, hogy a gondolkodással kapcsolatosan, amennyiben az mégiscsak specifikusan emberi tevékenység, elvben mindannyiunknak kell legyen valamiféle *tapasztalata*, bár ennek a tapasztalatnak az adekvát leírása sokunk számára nehézségeket okozhat. De ha nem is bízunk meg ilyen téren önmagunkban, azoknak a beszámolóira, akiket nagy gondolkodóknak tekintünk, nyilván mi magunk is hagyatkozhatunk, ahogyan azt tettük korábban Wittgenstein esetében is. Vélhetőleg ismerősebb számunkra ez a tapasztalat, mint számunkra, annál az egyszerű oknál fogva, hogy gyakrabban találkoztak vele.

Úgyszintén kérdezhetné az olvasó, hogy amennyiben a gondolkodás amúgy sem vezet sehová, ha nincs semmiféle kézzelfogható haszna, egyáltalán miért gyakoroljuk? Végül is gondolkodni, ha a gondolkodás valóban olyan, amilyennek fentebb leírtuk, fölöttébb értelmetlen dolog, miért törjük magunkat egyáltalán vele? Ám ez alighanem ugyanaz a kérdés, mint az, hogy miért élünk. Végül is a filozófia történetében annyiféle érvelést találunk az élet haszontalanságával és kiüttlanságával kapcsolatosan, hogy ha ezeket mind komolyan fontolóra vesszük, akkor megünyk és leugrunk a 10. emeletről. És mégis, ennek ellenére ismerjük az *életöröm* fogalmát. Azt az érzést, amikor a létezés pusztja ténye tölt el bennünket valamilyen megmagyarázhatatlan örömmel. Úgyszintén Wittgenstein írja, hogy „a gondolataim szerzte örömöm a magam különös élete fölötti öröm. Életöröm ez?” Alighanem igen, válaszolhatnánk. A gondolkodás kétségkívül az egyik olyan emberi tevékenység (bár persze korántsem az egyetlen még a specifikusan emberi tevékenységek között sem), amelynek révén az emberi lények az élet örömét át tudják élni. Wittgenstein a saját életét *különösnek* nevezi, mert azt gondolkodással tölti, s a meghökkenése éppen annak a ténynek szól, hogy az élet örömét még a gondolkodás révén is át lehet élni.

A halál után felröppenő madár

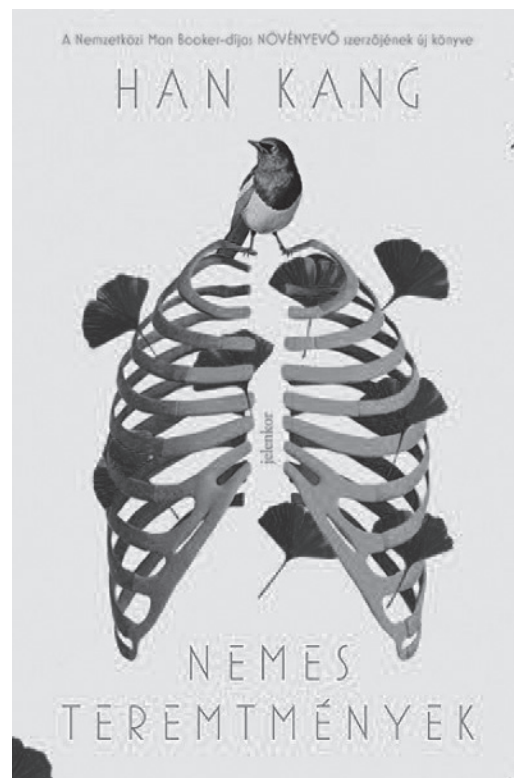
A regény magyar címére magyarázatot a könyv utolsó negyedében találunk: a koreai alkotmány szerint az állampolgárok „nemes teremtmények [...] Nemesek, mint akárki más.” (155) Az eredeti koreai cím szó szerinti jelentése „a fiú jön”,¹ amely találó átültetésének nehézségét sugallja, hogy nem csak Kiss Marcell fordító választott alternatív megoldást: az angol pl. a *Human Acts* [emberi cselekedetek] mellett döntött, a román borítón pedig a kevésbé jellegzetes *Dissecție* [boncolás] áll. Látványos, ahogyan a fordítói döntések a befogadói fókuszot is irányítják. (Nyilván mindig így van, mégis jó ismételt tudatosítani az interpretáció során. Egyébként érdekes vita alakult ki Han előző, Nemzetközi Man Booker-díjas regénye, a *Növényevő* állítólagosan túl szabad angol fordítása miatt.)² A műhöz remekül illeszkedő magyar cím a regény egyik fő kérdését emeli ki: mit jelent az emberi kategóriája, hogyan fér bele az a széles skála, ami a gyöngédségtől a brutalitásig terjed, illetve szétválasztható-e a méltóság és a fizikai létezés. Egyik erénye, hogy az 1980 májusában Dél-Korea Kvangdzsu városában zajló, diák- és munkásmozgalmakat leverő katonai mészárlást és annak harminc évre is kiterjedő utóéletét az áldozatok, családjaik, ismerőseik vagy a túlélő tüntetők perspektíváiból elbeszélő regény nem válik egyetlen, az emberi természetről szóló állítássá.

Steárium

Az első fejezet, amely szokatlanul E/2-ben mutatja be a tizenéves, a szereplői hálót összetartó Tongho történetét, a mindennapi élet felfüggesztettségének állapotából indít, a katonaság által meggyilkolt civilek holtteste rendezésének és gondozásának jeleivel. „*Meddig maradnak a lelkek a testük mellett? Tényleg felröppennek, mint valami madár?*” (44) – kérdi magában Tongho, miközben barátját, Csongdét keresi. Erre egy válasz a Csongde által E/1-ben narrált második fejezet, amelyben a halott lelke szemléli saját rothadó testét, s más lelkek jelenlétének érzékelése során tűnődik azon, hogy „hogyan ismerjük meg egymást a testünk nélkül?” (51) Az érzékelésnek a fizikai valósággal való kapcsolatleltető funkcióját, valamint az érzékeléshez és identitásformáláshoz is hozzájáruló fizikai jegyeket hordozó testet azonban a regényben a lélek kénytelen rendre megtagadja, hisz itt túlnyomórészt halott vagy brutálisan megkínzott, méltóságuktól megfosztott testekről van szó (a *Növényevő* egy lehetséges olvasata szintén a test megtagadásáról szól mint radikális lázadásról a társadalmat és kultúrát átszövő erőszak ellen). Így az erőszak nemcsak fájdalmat, hanem egy olyan organikus egységnek, mint a test-lélek viszonyának a kényszerű megszakítását okozza, s egyúttal az egyén ágenciájának megszüntetését is. Mert nemcsak a halott lelke szeretne szabadulni tönkretett testétől, hanem a negyedik fejezet elbeszélője, a börtönbe vetett tüntető is, aki szerint kínzásának célja megértetni, hogy „a testem már nem az enyém. Az életem nem rajtam múlik, és én csak annyit tehetek, hogy átéltem a fájdalmat.” (104)

A megkínzott test az erőszak nyomait hordozza, emlékszik és emlékeztet rá, legyen szó hét pofonról vagy szinte felfoghatatlan, kíméletlenül tárgyilagosan sorolt tortúrákról. A szereplők individuális szinten ezeket a tapasztalatokat felejtani szeretnék, a túlélőknek (mint közösségnek) ugyanakkor szükségük van az emlékezés egyes formáira a (nemzeti) trauma feldolgozása és a gyász megélése érdekében. A feldolgozás lehetősége azonban többszörösen megkérdőjeleződik a műben. Az emlékezés közös, ritualizált formái, mint a temetés vagy az áldozati felajánlások a holttest meglétéhez kötődnek (vö. *Antigoné*),³ a kvangdzsui események során azonban a halottak egy részét tömegsírokba szállította a katonaság. A félhivatalos, himnuszénekléssel és nemzeti lobogókkal történő megemlékezések visszásságán is tűnődik Tongho: „Miért kell elénekelni a himnusz az azoknak, akiket a saját országuk katonái öltek meg?” (15) A megemlékezéshez és feldolgozáshoz kapcsolódó feszültségek másik forrása, hogy van-e hozzáférés a traumatikus emlékekhez, kinek van joga rá, ráadásul az utókor számára ez a hozzáférés tanúságtétel és archiválás közvetítésével lenne lehetséges. Amint a fordítói utószó tisztázza, a kvangdzsui mészárlásra a diktatúra alatt nem volt lehetőség emlékezni, ebbe a légkörbe vezet be a harmadik fejezet, melyben egy szerkesztő saját borzalmas emlékeinek öncenzúrázása és a hivatalos cenzúra működése ellenpontozza egymást. Itt azonban úgy tűnik, a színház megtalálja a rendszer kicselezésének módját: tátogással mégis színre kerülnek a cenzorok által a drámakötetből kitörölt mondatok. A negyedik és ötödik fejezetek főszereplői a tudományos feldolgozás tárgyává válhatnak, ami viszont jelentős kétségeket vet fel bennük azzal kapcsolatban, hogy hogyan szólaltathatók meg az áldozatok, milyen jogon, és ki mesélheti el a történeteiket – amely kétségek magára a regényre is vonatkoztathatók, ezt az önreflexivitást sugallja az epilógus is a szerző személyes érintettségének felfedésével.

Feltűnő mindazonáltal a valakinek mesélés szituációja (több elbeszélő szólítja meg gondolatban az eltűnt Tonghót, a negyedik fejezet elbeszélője a disszertációjához dokumentálódó professzorhoz beszél). Úgy tűnik tehát, hogy a megszólaltatás egy módja – amelyet Han is választ a regénye megírása által – a képzelet és a fikció útján történhet, a közvetítettségnek az eltüntetése nélkül. A dőlt betűs mondatok ugyan vélhetőleg a szereplők legbelsőbb, legközvetlenebb gondolatait jelölik, ezek viszont nem dominálják a szöveget. A túlélők sorsa más-más személyű és töredékes elbeszélésben mutatkozik meg, a linearitás megbomlik az egyes fejezeten belül, így egyetlen narratíva sem válik kizárólagossá. Mindezek a másik történetét leuralni nem kívánó emlékéllátással avatják a *Nemes teremtményeket*. Ez lesz a mű tétje, mintsem az emberi brutalitás okainak feltárása vagy a történelem színre vitele. Ezért van helye a főként hasonlatokban lépten-nyomon felsejlő, olykor meghökkentő líraiságnak: „Sápadt homloka közepén golyó ütötte lyuk tágul, akár egy meglepett szem.” (197) De a tüntetéseken, diák- és

munkásfelkelésben részt vevők alakjai nem válnak hősteremtés tárgyává. A regényt átszövő motívumok (madár, üveg, eső, szökőkút, gyertya) azon elvi és gyakorlati kérdés köré épülnek, hogy hogyan működhet(ünk) tovább egyéni, nemzeti, de az emberiség szintjén is. A vissza- és újrarendeződés lehetősége a túlélők esetében rendre a megbocsájtás, bűntudat, lelkiismeret, méltóság problémájába ütközik (ami néhányszor picit szentenciózusabban fogalmazódik meg, mint amennyire szükséges), de a paradoxonba is, hogy mindenek ellenére a testi funkciók továbbra is működnek: „Elhatalmasodott rajta a megszokott szegény, és eszébe jutottak a halottak, akik nem élnek, és soha többet nem lesznek éhesek. Ő még élt, ezért magával hurcolta az éhséget is.” (84)

Kiss Marcell hasznos utószava a törvényszerű elbukásra utal Han regényeiben. Elbukásról van-e szó? A kvangdzsui mészárlást követő dél-koreai politikai folyamatok megítéléséhez inkább szövegen kívüli referenciáink lehetnek; ami számomra a regényből kiderül, az a hatalommal szembeni ellenállás kudarcossága, de nem is a halál értelemmel való felruházása, hanem az, hogy a lázadás az élni akarás egyik cselekedete az olyan hatalommal szemben, amely nem tűri, ha a méltó élet tiszteletben tartását követeled tőle. A megtorlás brutalitása és a békés lázadás közötti aránytalanság sokkja szüntelenül elbizonytalanít, hogy miként lehet elkövetőnek és elszenvedőnek egyaránt nemes teremtménynek megmaradni, nemes teremtményként tovább élni.

Han Kang: *Nemes teremtmények*. Ford. Kiss Marcell, Jelenkor, 2018.

Jegyzetek

¹ Deborah Smith: On Translating Human Acts by Han Kang. *Asymptote*, <https://www.asymptotejournal.com/criticism/han-kang-human-acts/>

² Jiayang Fan: Han Kang and the complexity of translation. *The New Yorker*, 2018. jan. 8., www.newyorker.com/magazine/2018/01/15/han-kang-and-the-complexity-of-translation?verso=true

³ Adam Mars-Jones: Leaves Sprouting on her Body. *London Review of Books*, Vol. 40 No. 7, 5 April 2018, <https://lrb.co.uk/the-paper/v40/n07/adam-mars-jones/leaves-sprouting-on-her-body>

PARILION 420

98

– szerkeszti Horváth Benji

SZENDI NÓRA

A maguk módján

(részlet a *Majd valami úgylis lesz* című regényből)

Akkor kattantam el. A sittes szövegnél. Azért becsületesre legyen mondva, sokat eltúrtem. De akkor elkattantam.

A konyhában ülök, ami az előszoba, hogy ne zavarjam Tátikát. Vagyis hogy Tátika ne zavarjon engem. A munkában ne zavarjon. Hogy egy kicsit ne legyünk egymás nyakán. Tátikának azt mondtam, hogy ez munka, bár igazából a naplómát írom róla. Ami valójában munka, de ezt ő úgysem érti. Ő ezt nem érti, hogy énnekem az miért munka, hogy írogatok, neki az a munka, hogy pakolja innen oda, onnan ide a sittet. Hogy az nekem miért munka, ha szavakat pakolok, ő is írogat, az mégsem munka, ezzel hogy lehet pénzt keresni. Hát kurvára nem lehet vele pénzt keresni, de ezt nem mondtam, mert úgysem érti. Nem tehet róla, de attól még nem érti. Ülök kinn az előszobában, ami hiába konyha, mégis a bejárati ajtó mellett ülök, kiszorítva a saját szobámból, ami az egész lakás, az egész lakás tulajdonképpen egy szoba, plusz az előszoba meg a fürdő, ülök kinn az előszoba-konyhában, és legszívesebben amúgy még a naplómát sem írnám, csak bagóznék kinn a gangon, és bámulnám az esőt. Elmehetnék futárkodni, lássa Tátika, hogy munka van, de három napja szüntelenül esik, elegendem van már abból is. Sok mindentől kezd elegendem lenni, ráment az idegeimre ez az egész, Tátika rámászott az idegeimre, azért kattantam el, bár becsületesre legyen mondva, sokat eltúrtem. Hiszek benne, hogy minden jól lesz, előbb vagy utóbb minden jól lesz, hogy Tátika összerakja magát, és akkor minden jól lesz.

Ülök a konyhában, úgy téve, mint aki naplót ír, hogy ha Tátika kijönne, lássa, hogy dolgozom. Ülök a konyhában, és kagylózok. Tátika a változatosság kedvéért ma reggel is előadta a hattyú halálát, hogy őrajta senki sem segít, hogy őtöle elfordulnak a felépülő társak, és akkor ő elmegy a Jónás doktorhoz, és írat metadont, és azt fogja árulni, és majd abból kifizeti a rezsi felét, és ne aggódjak, nem fog visszacsenni, mert a felépülés az első. Nem mondtam semmit, csak annyit, hogy ne járkálja össze vizes lábbal a padlót, ő meg mondta,

hogy nem járkálja, de azért pont azt csinálta. Járkált fel-alá mártíropofával, hogy őneki most el kell mennie metadonért, mert őneki mielőbb pénzt kell szereznie, és ha becsületes úton nem hagyják, akkor majd így, mert ő nem akar rajtam élőszködni. Még gondoltam is, hogy fizethetne természetben, mert meg kell mondjam, kezdem kissé megtekeredni ettől a napok óta tartó elvonástól, hogy Tátika előttem járkál törülközővel a derekán, hordozza fel-alá az orrom előtt a széttetovált zsírpárnáit, komolyan mondom, ha reggel hagyta volna, hogy legalább csak egy kicsit meggyömösöljem, akkor nem kattantam el. Én amúgy tartottam magam, nem másztam rá, csak egy-két utalást tettem, nagy ügy. Tátika azt mondta, ő most annyira gatyán van, hogy nem érzi, meddig tart ő, és hol kezdődik minden más, és ilyenkor az ölegetés, a többiről nem is beszélve, az teljes pánik, neki össze kell raknia magát. Ezt még tegnap este mondta, mielőtt megkért, hogy olvassak fel neki elalváshoz az Anonim Függek Nagykönyvéből, a reményről szóló részt, ihletet meríteni, ezt mondta, és az jól is esett, mármint nekem, de biztos neki is, hogy legalább a lelkét gyömösölhetem, mert azt senki nem érti rajtam kívül, a Tátika lelkét, a Tátika lelkének szépségét, ami persze akkor bomlik majd ki teljes pompájában, ha sikerül őt összerakni, és melleleg, ha sikerül végre összerakni, akkor mintegy gratiszba újfent hozzáférést nyerek a testéhez is, ami már alpból elég jól össze van rakva. Énszerintem különben is úgy van ez, hogy ha valaki ennyire össze van rakva, akkor annak a lelke is szép, mert valaminek ki kell töltenie ezeket a lédús, gömbölyű formákat, ezeket a feszes formákat, ezeket valaminek fesszítenie kell, csak az a tartalom némi rendszerezésre szorul, és én ahhoz nagyon értek, a rendszerezéshez, mert szerkesztő vagyok, és jó is, szinte jó is, hogy most a rohadás szakmám nem lát el munkával, mert így van időm a Tátikát szerkeszteni. És nem aggódtam nagyon azért, hogy a Tátika mindenre elszánva járkál fel-alá, hogy ő most megy a Jónáshoz metadonért, egyrészt, mert lefoglalt, ahogy az elszántságtól meg-megrezzennek a zsírpárnái, másrészt tudtam, hogy ki van tiltva a Jónástól, mert ott is raplizott valamit, csak ő erre már nem emlékszik, ezekre az elborulás epizódjaira nem emlékszik. Az én kis házi örültem. Elment, még egy kicsit meg is könnyebbültem, mert azért kurva fárasztó tud lenni, mert azért néha lepauszálnám,

hogy bekussoljon, és addig, mondjuk, gyömösölném. Örülök, hogy itt van, és tudom, hogy minden jól lesz, de azért kurva fárasztó tud lenni.

Aztán visszatért, nem telt bele másfél óra, és visszatért, hogy ő már nem bírja idegekkel, ami itt folyik, elment a régi didokijához, és íratott Frontint. Nem tudom pontosan, mire értette, hogy ami itt folyik, biztos a lelkére gondolt, hogy abban mi folyik, mert az enyémekben is mindig folyik valami, akkor is, ha kinn teljes a szélcsend, pedig én közel sem vagyok ennyire kattos. Tátika levágta magát a kanapéra, és látványosan szenvedett. Mondtam neki, hogy nem kéne Frontint szednie, mert az visszaesésnek számít, mit szólna, ha inkább megmasszíroznám a hátát. Mondta, hogy hozzá ne érjek, őt most még az is irritálja, hogy a ruhái hozzáérnek, le is veszi őket, és tényleg le is vette őket, és fetrengett tovább alsógatyában. A kanapé is hozzád ér, jegyeztem meg, levitációra nem gondoltál, tettem hozzá, mert jó poénnak tűnt, de azt nem értette, hogy mit jelent. El ne magyarázzam, szarja telibe. A vérnyomása is leesett, nyöszörögte a fal felé fordulva, vagy a cukra, valamije leesett, nem evett ma még egy falatot sem. Mondtam neki, hogy van kaja a hűtőben. Mondta, hogy ezt magának kell megoldania. Mondtam neki, hogy ha szeretné, kiváltom a Frontinját. Mondta, hogy ezt magának kell megoldania. Mondtam neki, hogy jó, akkor én nem is zavarok, ami egyébként eléggé kedves volt tőlem, hogy nem is zavarok, a saját lakásomban, ez is mutatja, hogy sokat eltúrtem, mert én szeretem a Tátikát, igazán szeretem, nemcsak azért, mert kívülről olyan patentul össze van rakva, hanem a lelkéért, amit egyelőre csak én látok.

Ülök a konyhában, ami az előszoba, hogy ne zavarjam Tátikát, diszkrétan írogatok, mivel többnyire csak az esőt nézem a nyitott ajtón keresztül, és akkor az elkattanás. Hallom, hogy Tátika telefonál bent, hogy valakinek panaszodik bent. Ülök a konyhában, és kagylózok.

Hogy ő reggel óta nem evett, mert nincs pénze, és éheznek, és hogyan keressen így munkát, azt mondják meg neki. Jól van, gondolom, lemegeyek mindjárt, és hozok neki egy pizzát vagy valami más tresszart, amire rá van gyógyulva, hogy érezze a törődést, odabaszok elé valami szart, hogy érezze, hogy nem igazságos, amit mond, hogy elszégyellje magát, és érezze a szeretetet.

Hogy ő próbál mindent a legjobban csinálni, de nem bíznak meg benne, mert nincs pénze, pedig ő soha senkit át nem vágott, és ő a lelkét kiteszi, teszi ki a lelkét folyamatosan, mégis mindenki csak tolja rá a tanácsokat, hogy ezt csinálja, meg azt csinálja. Hogy úgy akarnak segíteni, ahogy az nekik jó. Rólam beszél, tudom jól, hogy rólam beszél, és tudja, hogy hallom. Tudom, hogy nekem beszél. De hogyan adnék neki tanácsokat, ha egyszer nem hagy nyugtot, a fülemet rágja, hogy mit csináljon, örökké ez megy, hogy mondjam meg, ezt csinálja, vagy amazt, mert amíg nem rakta össze magát, addig nem tudja. Hát ha egyszer azért költözött ide, hogy összerakja magát, és rájőjön, akkor hogyan adnék neki tanácsokat, csak azokat meg is kéne fogadni, mert én végső soron nem csinálhatok meg mindent helyette, főleg az összerakódást nem.

Hogy ő próbál tisztelettel lenni mások iránt, de az emberek nem ismerik a határokat, az emberek belemásznak a személyes terébe, hogy ő ki van szolgáltatva másoknak, és egy nyugodt perce nincsen, arra nincs egy nyugodt perce, hogy szarjon egy jót, neki még szarnia is haptákban kell, ezeket mondja, miközben ülök kinn az előszobában, és észrevétlenül kúszik felfelé bennem a harag, fel a gyomromból a torkom irányába. Rólam beszél, tudom jól, hogy rólam beszél, és tudja, hogy hallom. Haptákban. Épp azt esetelte a mentorának a retyón, hogyan kéne szagelszívót szerelni a konyhába, két nap vendégeskedés után, az én konyhámba, és azt merre kéne kivezetni a gangra, egy baszott nagy csövet, majd azt ő megcsinálja, mert képtelen elviselni ezt az állott zsírszagot, és akkor én krákoztam egyet az ajtó előtt, hogy ehhez nekem is volna egy-két szavam. Azóta is ezt hallgatom. Hogy rátörtem az ajtót. Hogy rárontottam. Hogy én állandóan a nyomában járkálok, hát hol a faszban járkáljak egy ekkora lakásban, a plafonon, azt árulja el.

Hogy ő ki van szolgáltatva másoknak, és azt sem tudja már, mi az a szabadság. Hogy ez nem szabadság, ennél még a sitten is nagyobb szabadság van. Na akkor

kattantam el. A sittes szövegnél. Addigra ért fel a harag a torkomig.

Valamit süvöltözöm, hogy te hálátlan rohadék, nem emlékszem pontosan, ezekre az elborulás epizódjaimra nem szoktam emlékezni, ez nem is én vagyok, előnti az agyam a fekete köd, belőlem valami azt süvöltözi, belőlem valami süvít, hogy te hálátlan geci vagy rohadék, te hálátlan faszszopó vagy faszszívó, te köcsög, te kurva, te, te, te hálátlan. Fél tizenkettőre járhat, a házbán békésen készülőkörköltek és palacsinták szaga, nem pont így terveztem ezt a napot, egyik napot sem terveztem pont úgy, amilyenre sikerült, mióta Tátika nálam héderel, mondjuk eleve a nálam héderelését sem terveztem sehogy, de ezt a napot terveztem így a legkevésbé. És még dél sem múlt. Tátika feltépi az ajtót, alsógatyában kiviharzik mellettem a gangra, messzire hajítja a telefonját, valahol, két emelettel lejjebb hallom a reccsenést és a szilánkok szóródását. A fekete köd semmivé foszlik. Újra én töltöm ki magamat. De ilyenkor egy kissé minden idegen, kába vagyok, mintha véletlen csöppentem volna a bőrömbe. Mintha lötyögnék a bőrömben, mintha üresség lenne köztem és a bőröm között.

Álmélkodva figyelem, mint aki életében először lát háromdés filmet széles vásznon, ahogy Tátika kiront a konyhába, sebzett vadként hörgi, hogy már a lelki problémáiról se beszélgethet, már a szívét sem öntheti ki, visszaviharzik a szobába, és téátrális mozdulatokkal, nincs Isten! bömböléssel lapokat szaggat ki a Bibliájából, visszaviharzik a konyhába, és benyomja a vízforralót, visszaviharzik a szobába, magára rángat egy atlétát, magára rángat egy nadrágot, majd puszta kézzel szét hasogatja néhány ruháját, visszaviharzik a konyhába, neszkávét szór egy bögrébe, és szakít a gurigáról egy szemeteszsákkot, visszaviharzik a szobába, és elkezd a szemeteszsákba dobálni a mostanra úgyahogy rendbe rakott cuccait, egyet-egyét még megtépdés közben, fogalmam sincs, milyen logika alapján, visszaviharzik a konyhába, azt heffegi, hogy most azonnal elhúz innen, amit itt hagy, dobjam ki vagy égessem el, mert ő megy a börtönbe letöl-

teni a felfüggesztettjét, vagy befekszik a zártra, mert ott legalább nyugalom van, vagy utcázni fog, de az is lehet, hogy végez magával, ezeket heffegi, és vizet zúdít a neszkávéra. A kávé kiloccsan az asztalra, az asztal fából van, és ez kurvára idegesít, hogy Tátika nem itatja fel a kávé, és némán törölgetem a kávé, miközben Tátika egyre dülja az úgy-ahogy rendbe rakott cuccait, kell a fasznak, kommentál ezt-azt, fasznak élek, kommentálja saját létét.

Úgyse mész sehová, szólalok meg a helyzethez képest rezignáltan, a kezemben a kávé ronggyal.

Tátika eszelősen felkacag, hogy nem ismerem én őt, máris megy, most azonnal megy, és kidobál pár holmit a szemeteszsákból, néhányat meg be, fogalmam sincs, milyen logika alapján.

Úgyis visszajössz, mondom, hová mennél, mondom, nincs hová menned.

Állok ott, még egyre a kávé ronggyal a kezemben, és nézem Tátikát, ahogy a cuccait dobálja, olyasmiket fújtatva, hogy látni sem akar többé, a maradék bizalmat is kiöltem belőle az emberiség iránt, megy vissza a bűnbe, mert ő most, köszöni szépen, vissza lett taszítva a bűnbe, ha sitt, akkor sitt, neki már mindegy, és elmegy a Jónáshoz metadonért, de azt is szarja teli, heroint fog árulni, rabolni fog, vagy végez magával, az lesz a legjobb, ha végez magával, mindenkinek az lesz a legjobb. Állok ott, hidegvérrel hallgatom a faszágait, és egy pillanatra arra gondolok, hogy jól van, akkor menjen, hát csak menjen el, mert eszembe jut, mennyit eltúrtem, azért becsületesemre legyen mondva, tényleg sokat, hogy végül is már egy hete a túrés a program, hát akkor húzzon el, ha neki ez nem kell, akkor lehet elhúzni a börtönbe, ott majd biztos nem inzultálják a retyón.

Állok ott, Tátika elviharzik mellettem, kezében a szemeteszsákkal, kibassza a szemeteszsákkot a gangra, és akkor esik le, hogy ez most tényleg mindjárt elmegy. Tátika elmegy, és itt hagyja a szobámban szerteszt dobált cuccait, az összerakásra váró lelke darabkáit. Tátika elmegy, menni fog az utcán, veri az eső, és nem tudja, hol ér véget ő, és hol kezdődik a világ, és véletlen belegyalogol valakibe, csak megy, és a lelke mozaikdarabkái véresre karistolnak másokat, és hol leszek akkor én, hogy elmondjam, hogy Tátika nem azért, hogy Tátika lelke jó, csak nem lett még összerakva. Hol leszek akkor én, amikor Tátika teljesen szétesik, mert nem vittem végig a rám bízott feladatot? Szeretem Tátikát, nekem az a küldetésem, hogy szeressem Tátikát, és a küldetés néha alázatot kíván, és az alázat néha szenvedést és túrést kíván, de nem futamodhatok meg, mert mi lesz Tátikával, ha elmegy tőlem? Állok ott, kábán, lötyögök a bőrömben.

Nem mehetsz el, mondom neki.

Nem is hallja, amit mondok, ezt mondja, mostantól mondhatok, amit akarok, ő nem hallja, megissza ezt a kávé, és megy. Veszi a cipőjét, kipöcköl a dobozól egy cigit, fogja a kávé, és kiáll a gangra. Kaparok magamnak én is egy szálat, kioldalgok, megállok a korlátnál, lesandítok a széttört telefonra.

>>>>> folytatás a 12. oldalon

>>>> folytatás a 11. oldalról

IRÉN Ne menj el.
TÁTIKA (*mereven előrenézve*) Mondtam, hogy nem hallom, mit szövegelsz.
IRÉN (*Tátikát nézve*) De hallod.
TÁTIKA Nem hallom.
IRÉN De.
Hallgatnak.
TÁTIKA Isten faszába. *Továbbra sem néz Irénre.*
Hallgatnak.
IRÉN Elkattantam.
TÁTIKA Nem érdekel.
IRÉN Mindenki elkattanhat. Te is el szoktál kattanni.
TÁTIKA Ja. De én legalább tudok viselkedni.
IRÉN *felhorkan.*
Hallgatnak. Dohányoznak.
IRÉN Azt mondtad, hogy ez itt rosszabb, mint a börtön.

TÁTIKA Nem mondtam.
IRÉN De igen, ezt mondtad. Ezt mondtad, hallottam.

TÁTIKA Csak tudom, mit mondtam. A saját szájjal mondtam, csak tudom.

IRÉN Mit mondtál?

TÁTIKA Azt mondtam, hogy a társaink úgy akarnak segíteni, ahogy az nekik jó.

IRÉN Nem ezt mondtad, hallottam. Ne nézz már hülyének, hallottam, hogy mit mondtál, engem sértegettél, hallottam.

TÁTIKA (*Irén felé fordulva*) Ne nézelek hülyének? Hogyan ne nézelek hülyének, ha hülyeséget beszélsz, neked magaddal van a problémád, és ezért belém vered a hülyeséged, a saját szájjal mondtam, hogy veled nincs semmi probléma, és akkor vered belém a hülyeséget, én ezt nem bírom idegekkel.

IRÉN Nem a társainkról beszéltél, rólam beszéltél, hogy nem tudom, hol a határ.

TÁTIKA Hát azt nem is tudod. *Elpöcköli a cigarettát.*

IRÉN *a földszint felé hulló cigaretta után néz. Kinyitja, majd visszacsukja a száját.*

TÁTIKA Beszélgetek a lelki problémáimról, teszem ki a lelkemet, és rám töröd az ajtót, és belém rakod az ideget. Rakod belém az ideget folyamatba. Én ezt már nem bírom.

IRÉN És szerinted te tudod, hol van a határ?

TÁTIKA Most nem rólam beszélünk. Most rólad beszélünk.

IRÉN De akár rólad is beszélhetnénk, hogy nem tudod, hol a határ, és a fülem hallatára mondasz olyanokat, hogy rosszabb nálam lakni, mint a börtönben.

TÁTIKA Én ezt nem mondtam.

IRÉN De igen, ezt mondtad. Ezt mondtad, hallottam. *Elnyomja a cigarettát a korlátán. Mutató- és hüvelykujja közt tartja a csikket.*

TÁTIKA Kimondtam a nevedet? Mondtam én egy szóval is a nevedet, hallottad, hogy a szájamra szedtem volna a nevedet?

IRÉN Már nem emlékszem. *Hátralép, az ablakpárkányra helyezi a cigarettacsikket.* Nem mindegy? Rólam beszéltél.

TÁTIKA A társainkról beszéltem, hány-szor mondjam, hogy a társainkat mond-

tam, hogy úgy akarnak segíteni, ahogy az nekik jó.

Belenézek a szemébe, és látom, hogy nem hazudik. Hogy az lehet, hogy nem igaz, amit mond, mégsem hazudik. És egy pillanatra megszedülök, hogy mi van, ha én vagyok az örült, és már azelőtt elborultam, hogy elkattantam volna, csak észre sem vettem, mert magát az elborulást, azt nem veszi észre az ember, pont attól elborulás, hogy azt nem lehet észrevenni, különben meg sem történne, és valami egészen mást hallottam, mint amit Tátika mondott. Vagy Tátika akart egészen mást mondani, csak így jött ki a száján. Vagy mindketten elborultunk, és mindenki mást mondott, mint amire emlékszük. De az nem lehet. Én nem vagyok örült. Én nem vagyok Tátika. Ha csak egyszer az életben telefonos segítséget lehetne kérni Istentől, azt most venném igénybe.

IRÉN Ne menj el. Én szeretlek téged.

TÁTIKA Már mindegy. *Bemegy az előszobába.*

IRÉN *tágra nyílt szemmel utánabámul.*

TÁTIKA *újabb cigarettával tér vissza a gangra.*

IRÉN Szeretlek, te is tudod. Ne menj el.

TÁTIKA (*mereven előrenézve*) Isten faszába. *Rágyújt.*

Hallgatnak.

IRÉN Elsimulnak ezek. Te is azt mondtad. Összeccsiszólódás.

TÁTIKA Ja. Olyan vagy, mint a smirgli.

IRÉN (*nevetve*) Te is olyan vagy.

TÁTIKA *elneveti magát, a fejét csóválja.* Most már tényleg nem tudom, mit gondoljak. Szét vagyok esve.

IRÉN Vehetek még egy cigit?

TÁTIKA Azt csinálsz, amit akarsz. *Leül a földre, hátát a falnak dönti. A szemét dörögöli.*

IRÉN *Tátika mellé ül.*

Hallgatnak. Dohányoznak.

IRÉN Szeretsz valamennyire?

TÁTIKA Persze hogy szeretlek, ne idegelj már ki, szerinted különben itt volnék? Itt volnék szerinted akkor még?

IRÉN Nem tudom. Nincs hová menned.

TÁTIKA Csak fújod. Oda megyek, ahová akarok.

IRÉN Szóval szeretsz azért valamennyire?

TÁTIKA Hány-szor mondjam el?

IRÉN Fasz. Akkor kiváltjuk a Frontint?

Megyünk a gyógyszerár felé, és virágos jó a kedvünk. Nem tudom eldönteni, hogy van-e rá okunk, vagy nincs. Hogy van-e rá okom, vagy nincs. De túl sokat gondolkodom, az a baj, ezért eldöntöttem, hogy van. Tátika azt mondta, hogy szeret. A maga módján. Ilyen neki a maga módja. Lehet még ebben fejlődni, de szeret a maga módján. Minden jól lesz. Megyünk a gyógyszerár felé, és kérdezem Tátikát, hogy szúrt ki magának a közösségből, hogy a fenébe szagolta ki, hogy ugyanolyan örült vagyok, mint ő. Tátika azt mondja, látszott az első pillanattól. Kegyesen azt hazudom Tátikának, hogy ugyanolyan örült vagyok, mint ő, hogy úgy érezze, egyenrangúak vagyunk. Sok tekintetben persze azok vagyunk, mert szeretem, de, valljuk meg, jelen állapotomban én jobban öszsz vagyok rakva. Ez az igazság, nincs ezzel semmi baj. De én mindent megteszek, hogy Tátika jobban legyen, és ha a Frontin segít, hát szedje a Frontint, ha attól megnyugszik egy kicsit, és nem tépdesi többet a Bibliát, akkor szedje a Frontint, engem már az sem érdekel, mert szeretem. Ezt a mentoromnak nem fogom elmondani, mármint a Frontint, úgysem értené. Azt mondaná, ki kell raknom Tátikát, mert a Frontin az visszaesésnek számít, a Frontin az anyagozásnak számít, és nem élhetek együtt olyasvalakivel, aki anyagozik. De én tudom, hogy Tátikára más szabályok vonatkoznak, és rajta úgy kell segíteni, ahogy az neki jó. A szeretet segít, én tudom.

A patikában Tátika virágot és napocskát rajzol a receptre. A patikusnő nevet. Én is nevetek. Tátika elemében van. Minden jól lesz. Előbb vagy utóbb minden jól lesz. Eláll az eső, megyünk az utcán, Tátika dob egy Frontint, mi tagadás, most én is szívesen dobnék egyet, de Tátikára más szabályok vonatkoznak, én nem eshetek vissza. Nekem küldetésem van. Megyünk az utcán, keresünk egy fagyizót, ránk fér.

TÁTIKA Majd egy új telefon is kéne nekem.

KUSTOS JÚLIA

rügy alakban a gyávához, aki maga is Rómába akar menni

éjjel léptem hozzá.
a sarkában jártam:
neonfényű utcákon
heteken át, hogy fülébe
közletről súgjam,

azt mondjam, tudja, hova mennék,
és hogy nincs értelme tagadni, akarja,
hallom ám azt is, amit ő kimondani nem mer,
a fedetlen bőre ezer szóval felér,
és a riadalom, a tagadás,
már bocsásson meg, de gyerekes játék.

azt mondjam, tudja, hogy szeretné
ő is Rómát, csak most még fél,
hogy baj éri az úton, hát ez természetes,
de ezért vagyok én itt, hogy a döntéseket,
amelyek nehezek lehetnek,
bonyolultak talán,
én hozzam meg.

*

én így tanultam a nyelvet:
szavaidban mindig legyen szorongás,
így tudsz majd szorongatni másokat,
de igazadhoz jobban illik, ha kérkedő
nem leszel. mert az ostoba őz sem
fut a zaj felé, arra megy, ahol finom
rügyeket szagol. finom rügy legyél hát,
fán túli ésszel, biztos magadban,
mert amit az őz akar, te azt döntése előtt
jóval tudhatod. és rügyként félj a harapástól, de
fán túli testtel, hogy fájjon az őznek
amit képzelsz, hogy majd okoz.

tiltott móló

azt kérte magától, hadd lehessen most az egyszer,
és mégsem érti aztán a történeteket.
olyan nincs, hogy el nem tagadhatja,
ha már megtette a lépéseket.
ha ő uralta a rugaszkodást,
a lendületet, és ha a nádas mellett,
mint egy görcsre kötött sál,
lobogott a határon,
vakító fények felé menet.

öt kérdés

miért tagadja magát az emlékezet?

hol voltál a lázas ígéretekkor?
mi a szummája az átaggódott óráknak?
ki a szummája az elmosódott napoknak,
a megvont örömöknek,
és az áradó örömöknek?

mire jó, hogy felfalja önmagát,
ha csak hiszi, de valójában
nem is ő a kígyó?

tales of brave ulysses

Sz. P.-nek

- I.
a napfényt próbálom
újrafesteni éjszakákon át.
 - II.
a célt figyelem, tudva,
hogy lépésenként
növekszik duplájára a táv.
ha gyorsabban szedem lábaim,
az úton úgy bukok fel, mint részegek:
szűkülő félelemtől telve
a záróra után.
 - III.
hetek óta bolyongok széles kerületeiden át.
 - IV.
az árbóc gerincemmé lesz,
körmöm alól a viasz kiolvad.
láthatok, de nem hallotok,
hallok, de nem láthatok.
- *
- nem hittem volna el senkinek,
hogy létezhet ez a világ.
csigolyákból építik,
az ég felé tör,
fejek búbján túl
érje napvilág.
és a szirének karcsapása hullámokba vész.
- V.
a napfényt próbálom
elfelejteni éjszakákon át.

Szendi Nóra (1988), író, szerkesztő, kritikus, időnként rajzol is. *Zárványok* című első regényét (2015, Apokrif-FISZ) maga

illusztrálta. Második regénye, a *Természetes lustaság* a Kalligram Kiadó gondozásában jelent meg (2018).

Kustos Júlia (1996, Szombathely) Budapesten élő költő, kritikus. Az ELTE BTK hallgatója, első kötetén dolgozik.

Vörösök

Részlet az *Igazak* című, készülő regényből

[Vörösök]

Kell, hogy legyen valami takargatni-vagy szégyelleni való Nagy Gyula viselt dolgaiban, töprengett Igaz Gerő, már a Tisza Lajos körúton baktatva a Belváros irányába. Féltényérnyi pelyhekben hullani kezdett a hó. Annyira őrzik a titkot, hogy kikkel találkozgatott, morfondírozott. Vagy valóban nem tudják, vagy nem akarják, hogy mi is megtudjuk. Mindenestre ennek a Kovács Péternek utána lehet nézni, ez nem egy nehéz feladat. Jól lehet Kovács Péterből sok van, de a 46-os gyalogezredben, ahol, ahogyan a szegeziek általában, az áldozat is szolgált, talán az ezredben nem lesznek olyan sokan, hogy ne lehessen a nyomára bukkanni annak a Kovácsnak, amelyik Nagy Gyulával harcolt.

Igaz Gerő nem is hezitált sokat, gyorsan szedte a lábait a Tisza Lajos körúton, majd a Margit utcára tért, hogy előbb a Löw Lipót, majd a Jósika utcát, végül a Londoni körutat keresztezve, s rögvest utána maga mögött is hagyva, elérkezzen a Mars tér szélére, a gyalogsági laktanyához. Mióta leszerelt, nem járt az impozáns épületben. Kicsit gyorsabban vert a szíve, amikor a kapusnak megmondta a nevét, és megmutatta az igazolványát meg a jelvényét.

– Két honvédnak kellene utánanéznem – közölte a hamarosan érkező hadnaggyal. – Nagy Gyula zászlósnak és Kovács Péternek, akinek nem ismerem a rendfokozatát.

A kapus bólintott, eltűnt az odújában. Hosszú percek teltek el, a hó egyre sűrűbben hullott. Igaz Gerő nem bánta, hogy lassan belepi, akár valami fehér lepedő. Nem veregette le a kabátja vállát, a kalapja karimájáról nem söprögette le a havat.

A hadnagy, aki hosszú léptekkel, viseltes köpenybe burkolózva érkezett, magas, sovány, deres fejű férfi volt, a fél arca robbanás nyomait őrizte. Mintha borssal hintették volna meg az ábrázatát, a hajdani detonáció telepötyözte a bőrét apró, fekete pontokkal. Az egyik füléről hiányzott a cimpa.

– Írja le, amit tud, és mi utánanéznünk – förmedt Igaz Gerőre köszönés helyett az égett arcú tiszt.

– Jó napot, hadnagy úr! Nem mehetnék be, hogy magam keressem meg, amire szükségem van? Elboldogulnék a kartotékok között.

– Nem.

– Magam is szolgáltam. Súlyos lábsebbel tértem haza.

A megpörkölt képű ennek hallatán mintha hangyányit megenyhült volna, mégis csak a fejét rázta. Igaz Gerő nagyot sóhajtott, elővette a noteszét, lejegyezte

az áldozat adatait, s fölírta a Kovács Péter nevet, ami után egy nagy kérdőjelet rajzolt.

– Jöjjön vissza két óra múlva! – vette el a papírt a hadnagy, és faképnél hagyta a nyomozót.

– Schneider hadnagy ilyen, ne szívja mellre – szólalt meg a kapus, egy harcsohajusú őrmester, bagón kérődzve. – Végigcsinálta az egészset. Már Bosznia megszállásánál ott volt tejfölösszájuként, negyven éve, aztán Galíciában, végül a talján fronton. Rég nyugdíjba kellene lennie, de ő nem olyan, aki csak úgy nyugálományba vonul.

– Én is az olasz fronton voltam – jegyezte meg Igaz Gerő.

– Mindannyian voltunk ott – köpte ki a bagólét az őrmester.

A nyomozó úgy határozott, nem tér vissza a Rákóczi térre, inkább sétával üti el azt az időt, amíg Schneider hadnagy kiderít valamit Nagy Gyuláról és Kovács Péterről. A körúton elballagott a Kossuth Lajos sugárútig, azon pedig ki, egészen a rókusi pályaudvarig. Gyerekkorában sokat kódorgott erre, a légszesz-, a tégl- és a dohánygyár környékén bandázott a magakorú kölykökkel, s kicsit beljebb, a Hunyadi téren métáztak, s olykor futballoztak, gyakorta verekedtek is, mert a játékok mindannyian véresen komolyan vették, s még inkább a győzelmet. Igaz Gerő fejében megfordult, hogy meglátogassa a szüleit a Francia utcában, de hamar letett róla, úgysem tudna pár percenél tovább maradni. Inkább elhatározta, hogy a következő hétvégén is fölkeresi a szülői házat, s megpróbál valami hasznos ajándékkal kedveskedni az anyjának és az apjának.

Amikor elérte a pályaudvart, a rendőröknek már nyomát sem látta, így azt sem tudta megállapítani, hol akadhattak rá a tetemre. A pályaudvartól nem messze, a Petres utca elején megpillantotta a Takács italmérés cégtábláját. Úgy emlékezett, hogy Takács Lajos kocsmája nem olyan régen még a Zákány utcában szé-

kelt. A hó még mindig erősen esett, a nyomozó cipője kevéssé átmedvesedett, a kíváncsiság is hajtotta, ezért úgy döntött, betér a becsületsülyesztőbe.

A Takács kocsmában három-négyen tartózkodtak. Kettő egy-egy sarokban horkolt, a részek mély és zavaros álmát aludta, a másik kettő meg a bejárat melletti asztalnál kuporgott egy-egy pálinka fölött. A pult mögött maga Takács Lajos tornyosult, közel két mázsásan, vérben és könnyben úszó, alkoholmosta szemét a belépőre szegezve.

– Ha papírokat akar, várnia kell – dörögte.

– Inkább egy szilvóriumot innék – lépett Igaz Gerő a pulthoz.

– Nem a várostól? – vont a föl busa, torzonborz szemöldökét a kocsmáros. Igaz Gerőnek az jutott róla eszébe, hogy másnak bizony bajusznak is megfelelne.

– De, a várostól – biccentett élvezettel.

– És mi a radai rossebet akar?

– Egy szilvóriumot, mint mondtam.

– Szórakozik velem?

– Eszembe se jutna. Maga Takács úr, a tulajdonos, ha nem tévedek.

– Nem téved – a kocsmáros a pultra koppintott egy pálinkás stampedlit, a háta mögül előhúzott egy üveget, kipattintotta belőle a dugót, s önteni kezdte a szilvóriumot. Az erős cefreszag nyomban megcsapta a nyomozó arcát.

– Nem akarok magától semmit, Takács úr – nyúlt a pohárért Igaz Gerő. – Korábban a Zákány utcában mérte az italt.

– Engedéllyel.

– Egy szóval sem állítottam mást. Miért települt át ide?

– Ahhoz magának mi köze?

– A rendőrségtől jöttem – Igaz Gerő a szabad kezével megvillantotta a jelvényét.

Takács Lajos szája elnyílt a meglepetéstől, s kicsusszant rajta egy bőfögés.

– Mi a szent szart akar a rendőrség itten? Nem volt verekedés már vagy két hónapja!

– Gyilkossági ügyben nyomozok, Takács úr.

– Gyilkosok ide nem járnak. Hacsak a katonákat nem tartja annak az úr, akik a muszkát meg a talját irtották még nem is olyan régen.

– Egy vagyok közülük – hajtotta le a pálinkát Igaz Gerő. – Ennek aztán van cújja!

– Azt meghiszem – villantotta elő hiányos fogsorát a kocsmáros.

– Az érdekelne engem, Takács úr, hogy járt-e ide egy bizonyos Nagy Gyula?

– Kisek, Nagyk, Tóthok járnak ide csőstül.

– Ennek fél lába volt csupán.

– Olyan is akad. Nem is kevés.

– Szőke, középmagas, kék szemű – Igaz Gerő a kocsmáros elé tolta a poharát, s a szemével intett, hogy töltse újra. – Hivatalnokféle.

– Akkor igen.

Igaz Gerő lehajtott a szeszt.

– Nem sok ilyen jár ide, gondolom.

– Amolyan úri nép? Belvárosi, jól öltözött? Az utóbbi pár hónapban kettő. Ez, akiről kérdez, az egyik.

– És ki a másik?

– Maga.

– Értem. Mennyit fizetek?

Takács megmondta. A nyomozó ugyan sokallta, de zokszó nélkül a pultra tette a pénzt.

– Egyedül volt, azt árulja még el.

– Nem. Két-három alakkal.

– Mifélékkel?

– Vörösöknek mondják őket. Ki nem állhatom a fajtájukat. Nem egyszer, ha rossz hangulatban találtak, el is zavartam őket. Én jó alattvalója vagyok a királynak és a város is fölöslegesen zaklat, nem engem kellene...

– Vörösök? – vágott közbe Igaz Gerő. – Úgy érte, szociáldemokraták?

– Vörösök, ennyi nem elég?

Igaz Gerő eltűnődött. Nemrégiben éppen a Szociáldemokrata Párt vezetése alatt álló Munkástanács, legfőképpen pedig Wallisch Kálmánnak, a párt helyi titkárnak nyomására mondatta le Szalay főkapitányt a Nemzeti Tanács és a város vezetése. Azóta Temesváry doktor a rendőrség parancsnoka, míg Szalay Józsefet állítólag a legközelebbi közgyűlések valamelyike nyugalmazni fogja. A nyomozó jól emlékezett a nyári sztrájkokra, amikor Szalay főkapitány úr a főkolompókat főbelövésrel fenyegette meg, s november elején megtiltotta a rendőreinek, hogy a Szociáldemokrata Pártba belépjenek. Temesváry doktor óvatosabban, körültekintőbben nyilatkozik és beszél, de ő sem szíveli a szocialistákat, ezt minden nyomozó jól tudta. Meg azt is, hogy van-

nak még a szociáldemokratáknál is vadabb és barbárabb vörösök, akik az orosz bolsevikokat akarják követni, és tanácsrendszert bevezetni a Monarchiában. Már ha marad még egyáltalán Monarchia, sóhajtott Igaz Gerő. Azt is beszélük, hogy a franciák meg az angolok szétosztják a birodalmat...

– Maga tán kedveli őket, hogy ennyire sóhajtozik? – hallotta Takács Lajos góromba hangját.

– Hogy lennék rendőr, ha így volna? – replikázott Igaz Gerő. – Ne beszéljen számárságokat! Inkább azt mondja meg, hogy hívták azokat a vörösöket, akikkel Nagy Gyula itt sűgött-bűgött!

– Azt éppen nem mondtam, hogy sűgtak-bűgtak.

– Hát?

– Ittak, beszélgettek.

– Hangosan?

– Mikor hogy, nem figyelek én ilyenekre, van nekem elég dolgom.

– És a nevük?

– A fellábuét se tudtam, honnan kéne ismernem a cimboráit?

A nyomozó legyintett.

– Sokat segített – mondta végül, s a kezét a kalapjához emelte. – Isten áldja!

Takács Lajos is morgott valamit, Igaz Gerő nemigen értette, mit.

– És miért költözött át ide a Zákány utcából, Takács? – fordult még vissza az ajtóból. A hangja szigorúan, hivatalosan zengett.

– Közelebb vannak a gyárak – vágta rá gyorsan a kocsmáros.

– Közelebb, az szentigaz – vigyorodott el a nyomozó.

[Gyilkosok]

Gyilkosok, gyilkosok, mondogatta magában, miközben a szakadó hóban visszafelé lépdelt, a Mars tér irányába (ezúttal nem a sugárúton, hanem az azzal párhuzamos Pulcz tábarnok utcán haladt), a katonák gyilkosok e szerint a tulong szerint.

– Vagy csak provokálni akart? – tette föl a kérdést hangosan is. Hangja lepatant a hófüggönyről. – A fene tudja, mit is gondol, miben is hisz egy ilyen alak.

Előkotort egy Memphist, rágyújtott. Mire elérte a Mars tér sarkát, a hulló hópihéek háromszor oltották el a cigarettáját, háromszor kellett újra meggyújtania a golyószórótöltény-hüvelyből készített öngyújtójával, amit egy esztendeje kapott, a huszadik születésnapjára, november végén, az apjától. Az idén semmivel nem ajándékozták meg a szülei, nem volt miből, nem volt mit. Három nappal a születésnapját követően, december elsején, vasárnap a Francia utcában vacsorázott, az anyja megölelte, az apja vállon veregette. Így ünnepelték, hogy betöltötte a huszonegyet.

– Amikor születtem, vasárnapra esett november huszonnyolcadika – emlékezett az anyja. Ezt minden évben elmondta. Kiváltképpen sokszor és hangsúlyosan, amikor szintén vasárnapra esett a

születésnapja. Mintha bármilyen jelentősége is lenne.

A gyalogsági laktanya bejáratánál ugyanaz a harcsabajszú őrmester strázsált, mint szűk két órával korábban, és ugyanúgy bagót rágott. Amikor meglátta a nyomozót, szó nélkül átadott neki egy borítékot, kurta főbólintás kíséretében. Igaz Gerő átvette, megköszönte, aztán a Korona utcán, a Valéria téren és a Tábor utcán keresztül az irodájába sietett. Bagdy urat az íróasztala fölé görnyedve találta.

– Isten hozta, végre! – emelte a tekintetét a kollégájára.

– Jó napot, Bagdy úr – köszönt Igaz Gerő.

– No, mit végzett? Számoljon be, jelentesen!

Igaz Gerő elmondta, amit Horváthéktól és amit Takács kocsmárostól megtudott.

– Ez így kényes ügy – csóválta a fejét Bagdy úr. – Ha a politika netán belekeveredik, biztosan nem jövünk ki jól belőle. És mégiscsak egy rendőrségi tisztviselő rokonáról van szó!

Igaz Gerő egyetértése jeléül sajnálkozó arckifejezést vágott.

– Én elmegyek haza, ebédelni – szedelőzködött Bagdy úr. – Maga maradjon, szedje össze a gondolatait, állítson föl hipotetikus téziseket. Jó munkát!

Ha már tézis, hát hipotetikus, somolygott Igaz Gerő. Kibújt a kabátjából, leereszkedett az íróasztala mögé. Kinyitotta a borítékot, amelyet Schneider hadnagy hagyott neki a harcsabajszú őrmesternél. Nagy Gyula kitüntetett katona, súlyos sebe mellett érdemeket is szerzett a harctéren, például három éjszakai rajtaütés során négy olasz katonát saját kezével, bajonettel ölt meg. Kovács Péter a szakaszában szolgált, szeged-felsőtanyci parasztember, utóbb légszeszgyári munkás, mesterlövészként tizennégy ellenséget lőtt agyon lesből, ennek ellenére politikai agitálás miatt kétszer is figyelmeztetésben részesült. Schneider hadnagy egy külön fecnire, saját kezűleg firkantotta oda, hogy „Ez a Kovács rosszabb, mint a szociáldemokraták. Ez bolsevik.”

Tehát bekövetkezik, állapította meg Igaz Gerő. Erről be kell számolniuk Temesváry doktornak is. Horváth úr veje korpa közé keveredett. Kínos, igen kínos ez az ügy.

Gyilkosok, gyilkosok, gyilkosok, mondogatta magában, s az ablakon keresztül a még mindig szakadó havat figyelte.

VARGA MELINDA

semmivel határos

csend illata
könyököl rá a délutánra,
sétál a faluban, majd
fel-alá a lakásban,
nagyot szippant
a levendula-alkonyból,
megtelik némasággal a konyha.
gömbölyödik a sötét,
távol, a kertek alatt

csaholó kutyák,
ez az este
a semmivel határos.

tégla és lila

tégla és lila színben
úszó domboldalt figyeli,
az ágakra hulló porhavat.
giccsesen idilli.
ha fényképen látná,
azt hinné, retusálták a színeket,
a mindennapokban nincs idill,

és a tökéletes színek
tisztá kék éggel sem léteznek.
csak a sárga csend állandó.
a napokig tartó szerelmeskedésre
gondol, az ölelés mohaillatára
csókok fenyőízére.
szinte hallja,
ahogy hevesebben ver a szíve,
izgatott a boldogságtól.
sétálna a januári kékben most veled,
de csak beszél a szélhez,
akár gyerekkorában,
amikor a természetbe menekült,
eljátszadózott a gondolattal,
van egy képzeletbeli barátja.
ez az év legmagányosabb napja.

CSONTOS MÁRTA

A szorongás keringője

Hallod? Ez a rémület
belső lármája.
Lapoz benned a félelem.

Szeretnéd követni
saját hangod sorokba
terelt nyomait, s már látod,
saját tévedésed áldozata vagy.

Orrvadászként lapulsz
saját erdőd sűrűjében,
titkon magadra lösz,
s élvezed saját véred ízét.

Hazatérés

Kering Embernek Földje
az örök kékségen
életnapom te nyújtsd – te
kurtítsd öregségem
Határ Győző

Köröz a fény a madarak
szárnya felett, s túl a térképen,
a mennybéli demarkációs vonal
kék sugárútján a hangok, a színek,
az álmok és a képek égi szekérre
szállnak, hogy eljussanak a szent,
tömjénmentes, vegytiszta magasságba,
ahol a folyékony anyagból teleportálódik
a Lélek az időtlen pillanat nyitott
kozmoszába, hogy ott végleg
megpihenhessen, teljesítvén egyszer-
vult küldetését, s visszafogadja őt
az Ósvalami oda, hol véget ér a kezdet.

Felmentés

Nem vall ellenem semmi,
csak a magam vádja,
ezer szabad lehetőség
között bolyongok tétovázva.

Kellek magamnak, jöttömre
beindul létem hullámozása,
próbálom cellám falát feltörni,
nem lehetek a magam fekete báránya.

Bennem szeretem magam,
sorsom zárt egyenlet,
a hiányzó ismeretlen helyén,
talán mégis létezik, mi lehet.

Decemberi képeslap

A Nagy Kertész elvitte az illatozó
olajcserjét, a levendula szegély
mögött kiszívták a rózsák vérért,
a liliumok szívéből kiszakadtak
a verőerek, a későnyár vézna testét
leszopták a sugarak, a lombok
hajlatán lassan megfakult a Hold,
hunyorogott, mint egy kialvófélben
lévő lámpa, majd aludni tért
a ringató sötét oltalmába.

Most fázósan hempereg az avar
a sárban, lent alszanak a gyökerek,

én meg sejtjeimben őrzöm
a nyár színeit, s gyűjtöm az erőt
a várakozás melegében, az
elmentett fény fonalán.

Torzó

Túl az égen, a szemembe
lopakodó kék lángjában
te ülsz Uram, s ha jól látom,
kezedben megfeszül a virág.
Arnyékod hideg leple alatt
nem érzem öled melegét,
s a felhígult magasságban
tünetően hátat fordítasz nekem.
Nem látod? – térden csúszva
nem lehetek próféta.
Nem tudok beléd kapaszkodni,
egy udvari bolondnak nincs kegyelem.

Hazai mezőnyben

„A magyar foglyok zöme a donyeci iparvidéken (a rosztovi terület nyugati része, valamint a vorosilovgrádi, zaporozsszkiji, sztalinzkiji területek), a Krím-félszigeten és Ogyessza környékén, az Uralban (szverdlovskiji és cseljabinszkiji területek), a Volga mentén (sztálingrádi és szaratovi területek), valamint a moszkvai, minszki, kijevi, voronyezsi területeken és a krasznodári kerületben, továbbá Azerbajdzsánban végezte kényszermunkáját. A szovjet adatok szerint jelentős számban dolgoztak Magyarországról elhurcolt foglyok az ivanovi, szumi, leningrádi, sztavropoli és novgorodi területeken, továbbá Grúziában. Sok magyar raboskodott a kazahsztáni Dzsezkazganban, Karagandában. Nagy tömegben kerültek magyar elítéltek is az északi sarkkörön túlra, a pecsorai medencébe, Vorkutára, Norilszkba és a Kolima folyó térségébe. Dolgoztattak magyarokat Dél-Szibériában, Bratszk és Tajset környékén is.”

Élet a lágerben, História, 2006/2.
www.historia.hu/archivum/2006/0605_01.htm

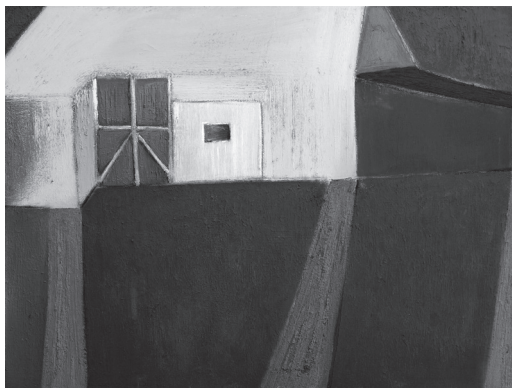
Kifogástalanra vasalt, rangjelzés nélküli katonaruhájában, kopott aktatászkájával szokatlan látványt nyújtott Petri Sándor a Városházán. Buletint jött csináltani; „bemutatásra” hozta harmadmagának anyakönyvi kivonatát, szabaduló igazolását, a házasságlevelüket, valamint a felesége nevére kiállított, beköltöztetési határozatot. Csodák messziről jött hírnökének érezte magát, annyira udvariasan bántak vele a tisztviselők. Küldözgették egyik osztályról a másikra, de legalább szabadkoztak: sok a munka, ők nem mozdulhatnak, azért... Minden stációnál helylyel, cigarettával kínálták. Egy középkorú nő a testvére felől érdeklődött tőle.

– Negyvennégy óta semmit nem tudunk róla... Anyámat az élteti, hogy hazavárja a bátyámat. Terítéke ott az asztalnál, az ő kedvenc ételeit esszük... A szaratovi fakitermelésnél dolgoztatják. Tavalyelőtt, amikor nyomátiak vagy tízen szabadultak, többen mondták, ott van... A csávási molnár is bizonygatta, hogy eljövételükkor a bátyám várta, hogy hazaengedjék...

Sanyi figyelmesen nézte a feléje nyújtott portrét.

– Engem tizenhét táborban hordoztak meg – válaszolta csendesen. – Sok arc megragadt emlékezetemben, ismeretleneké is... De vele nem találkoztam... Sajnálom... – adta vissza a tisztviselőnek a honvédszázados fényképét.

A petróleummal felkent padló átható szagát bevette ruhája, bőre; fáj tőle a feje. „Avas olajtól bűzlik itt is minden.” Hosszú volt a délelőtt, hamar elmajszolta azt a pár szelet pirítóst, amit Vikta induláskor a kezébe nyomott. Szédült az éhségtől. Már-már azon volt, feladja, hazamegy.

De akkor holnap kezdheti előlről a sorbaállást! Ha nincs érvényes személyazonosságija, nem iktatják kérvényét a munkaelosztónál.

– Petri Sándor! – szólította meg a gépíró. Felállt a helyéről, az ügyfélpultig sasszézott, és a férfi elébe rakott egy gyűrött staniclit. – Háztartási kekszet szabad ennie, ugye? – kínálta előzékenyen.

– Köszönöm. Látszik rajtam, mennyire éhes vagyok?

– Vegyen bátran belőle, ne szerénykedjen! – biztatta mosolyogva az asszony.

– Köszönöm... Piroska!... Naháát!... – ismerte meg Sanyi az őt kínáló platinaszökecsét.

– Igen, én. Hogy vannak, mester?

– Meglennénk-meglennénk.

– Hogy-hogy csak most...?

– Elhúzódtott Szibériában a nyaralásom. Végére rám untak a vendéglátóim... Hazaengedtek, csak ne lássanak többet... Na, de mi van magukkal? Hogy megy soruk?

A nő elnevette magát, aztán komolykodva bólintott – mégse torkolljon kacagásba beszélgetésük.

– Mostanság jobbacskán... – válaszolta tartózkodóan. – Örülök, hogy hazajött..., hogy életben van... Amikor megláttam! Rögtön megismertem, bár nem akartam „csak úgy” megszólítani... Fogyassza el... – mutatott a kekszekre. – Szegény Lajos emlékére – közölte szertartásosan, mint ha a frissen hazatért tudhatna a történetekről. – Tudja, én más életet élek... Azóta – tette hozzá szabadkozva. Látszott rajta, szívesen beszélne magáról, mondana többet is, mégis hallgatott. Inkább témát váltott, színpadiasan körbemutatott a váróban.

– Harmadik éve, hogy felvettek ide... Sok a munka, nincs gatyázás... Az ötéves tervvel még több lesz. Szerencsém, hogy beszélem mindkét nyelvet... Ráadásul lonuot főkapitánnyá avanszálták... Innentől velem nem cicázhat senki – igazította meg látványosan vastag karikagyűrűjét. – Jaj! Beszéljen inkább a mester!

Sanyi köhintett, de továbbra is hallgatott. Az asszony viszont közlékeny kedvben volt.

– Tudja, Lajos halála óta... Elmaradtam a maguk családjától, pedig a Petriék örökre lekötölezték; Juci és Vikta eljöttek a Lajos temetésére... Szóval, a baleset óta nem tartottuk a kapcsolatot, csak Vikivel találkoztam néhányszor az utcán... Futólag váltottunk pár szót... A múltkoriban láttam, segélyért állt sorba... Nem itt, nálunk... Lenn a pincében, a szociális osztá-

lyon. Hogy örülhet most, hogy maga hazajött! Lesz neki is támasza... Kettesben könnyebb, s ahol gyermek is van...

A férfi bólogatott. Érdekelte volna, mi történt Bokor Lajossal, de az asszony gyűrűmutogatásából megértette, hogy az új életet kezdett. Nem volt még alkalma számba venni feleségével az ismerőseik sorsát, mit sem tudott a volt segédjével történetekről sem.

– Idehaza mostanság kell a szakértelem – magyarázta neki bennfentesen Piroska. – Majd telefonálok a mester érdekében munkaelosztóhoz. – Tudja, kiadták nekünk az ukázt: januártól arrafelé öt-éves tervekben kell gondolkozzunk. Központi utasításra átszervezik minden vállalatnál a munkát; naagy építkezések lesznek! Az ONCSA-féle házak sántiértja semmiség volt ehhez képest... Mostantól emeletes tornyok kellene, több helyen már bontanak a városban – helyet kell csinálni... Hallhatta a szovjeteknél, mi a tendencia...

– ...

– Ugyebár, onnan jön... Mondhatni a „melegéből”...

A frissen szabadult figyelt, szót sem szólt. Nagyon lassan rágcsálta a kekszdarabokat.

– Tudom én, hogy nem szabad beszéljenek – suttogta bizalmasan Piroska – mert...

– Mert... Honnan jövök... én? – kérdezett vissza bátortalanul a férfi.

Az asszony meglepődött. Elbizonytalánosodott, pislogott, gyorsan eldarálta mondkáját:

– Bukarestben a Központi Tanács megszavazta hazánk iparvárosainak listáját. Állítólag Vásárhely is rajta van. A tervek szerint rengeteg munkásra van szükség! Nem lesz elég a vidék lakossága. A Regátban már toboroznak, onnan hoznak be embereket. Magunk között úgy hívjuk: telepeseket. És ugyebár, azoknak lakni kell valahol...

Petri Sándor erre nem tudott mit mondani.

– Annak idején jól egymás keze alá dolgoztak, az urammal!... Számított a munkájuk! Micsoda életem volt szegény Lajos mellett! Való igaz, más éra volt... Megtapasztalja majd, hogy azóta... Szóval, új idők járnak, Petri elvtárs! Most nagyon a nép akarata érvényesül. Azt mondják, megvívjuk az osztályharcot, de ez sem elég! Résen kell legyünk, örökkéig készenlétben! Kötelességünk megvédeni a demokráciát! Ami olyan, mint valami friss hajtás... Az ellenség pedig nagyon éber! Érti, mire gondolok... Nem hiába járt náluk...

– Kinél „náluk”, kedves Piroska?...

– Hát a szovjeteknél, na! Manapság ők a központ! Azt tartják, náluk vannak a gyökerek. „A népek szellemének pátiriájában...” Magyarázta nekünk esti kurzuson az oktató-agitátor. Hogy tudniillik minálunk... És nemcsak Vásárhelyre kell gondoljunk! – megdőlt a kapitalizmus, de egyelőre nem eléggé! Folytatni kell, a vég-sőkig, az osztályharcot! A szovjetek ebben előttünk járnak – ők hamarabb véglegesítik a kommunizmust.

>>>>> folytatás a 18. oldalon

Hunyorítva a férfi szemébe nézett.

– Tulajdonképpen szerencsés ember maga, Petri Mester! Világot látott... Sokat tanulhatott abból, amit ott élt meg, velük!

– Jól mondja... – helyeselt meglepetten a férfi. – Naaagy élmény volt, négy éven át! Élesben, a hevesen!

Az asszony elbizonytalanodott: viccel vele ez az ember?

– Sokat oktatott minket az instruktorunk, az esti tanfolyamon! Szerény beszédű, hogy aszongya: ő csak közvetítő, de a lényeg a jövőnkben! Ahhoz kell tartasuk magunkat, Petri elvtárs. Persze a maga szempontjából az a fontos, hogy itthon lakozik – pislogott, és inkább nem részletezett tovább, mert érezte, hogy belegabalyodott a témába. Felkavarták az emlékei is; a Lajos halálának körülményei, a vörösök... – Szóval... úgy kellene manapság, mint falat kenyér, a jó szakemberek. Meglátja, kiemelt fizetés járja a maga fajtájúaknak – szögezte le bátorítón.

– Milyen fajtámnak? – mosolyodott el a férfi.

– Hát a dolgozóknak. Azoknak, akik az élvonalban teljesítenek.

A nyomaték kedvéért hunyorított, és mintha nem bízna eléggé az előbb elszajkózott szlogenben, ráerősített:

– Maga ott külföldön már bizonyított; itthon mi jót állunk magáért.

– Ki az a mi? – kíváncsiskodott Petri Sanyi.

Piroska elnevette magát. Kacarászva intette, ne ugrassa őt.

– Tudja azt nagyon jól!...

– ...

– Hát a Párt, na! Én is beléptem.

Valaki váratlanul beszólt az irodába:

– *Tovarăşa Burduşan, notiţele de la reuniunea de ieri!* (Burduşan elvtársnő, kéri a tegnapi jegyzéket!)

Piroska összerendezte, gyorsan elkészítette. Megigazította a szoknyáját, felragadott egy szakadozott kartondoszárt az asztaláról. Sietsége ellenére biztatón visszamosolygott az ajtóból:

– Ionuţ alig hisz majd a fülének...

– Üdvözetem... – udvariaskodott búcsúzóul, szertartásosan a hazatért. – Köszönöm a kekszeket. Maguk itt valamenynyien tündérek! Mint a mesében, egy nap alatt történt minden: beazonosítottak, megengedték, hogy a feleségem társalberlője legyek... Garantálnak értem...

Mintha elfelejtette volna, hogy hívták, és hogy sietnie kell, visszalépett hozzá az asszony:

– Petri elvtárs... Szólíthatom Sanyinak?

– Hát hogyan! Micsoda kérdés!

– Komolyan... Azt ajánlom magának, gondolkozzék el azon, amit mondtam! És fogadjon szót, éljen az előnyével! Nem hiába járta be a világot!...

– Csak a Szovjetuniót, elvtársnő! Ott nyaraltam négy évig.

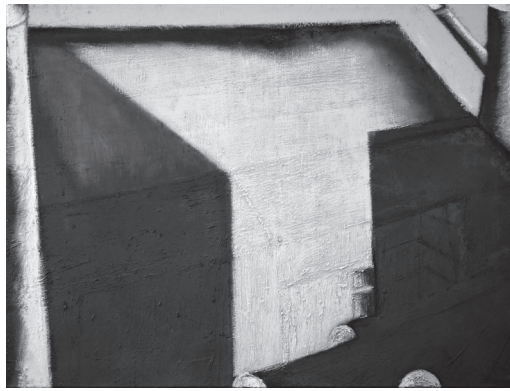
– Halkabban! – intette le fogadatlan mentora.

– Min gondolkozzak halkan? – kérdezte mulatságosan suttogva Sanyi.

Kuncogás előzte meg a választ:

– Hogy mi a legfontosabb az életben.

– Nem tudom.

– Petri elvtárs, ne tegye magát. Neem bonyolult dolog ez. Érzí az minden józan ember, mi fontos neki a világban...

– Jahaj, arra én már rég rájöttem, elvtársnő! – nevetett a férfi. – Már hogyan tettem volna!!... Bizisten... Hogy itthoni mezőnyben lehetek... – bizonygatta.

– Ugye-ugye... – kacarászott megadóan Burduşanné. – Jusson eszébe, amit mondok: manapság a világ... Úgy képzelje, hogy tulajdonképpen egy klub. A tagoknak jól megy... Viszont... nincs mindenki számára hely benne. Akik pedig kint rekednek... Érti, mire gondolok? Hogy mennyire fontos tagnak lenni – okította védencét, holott már másodszor figyelmeztették, hogy igyekezzenek.

Esteledett. Petri Sanyi hazafelé ment, a Malinovszkij marsall útján, az Arató utca sarkánál nagy ívben elkerülte a kocsmázókat. Nem akart senki ismerőssel találkozni. Holnap számba veszi a fáskamrájukban hagyott munkaeszközöket. Hány szárazdeszkája maradt?... Épek még a létrák?... Mi van az ecseteivel?... Milyen a festékek állaga?... Vikta figyelmeztette: kevés firnájsz maradt... Pénzzé kellett tegye a nagyrészét – óvatosan töltögetve, literenként méregette ki a fogságból hazatért festőknek... Kellott a pénz ételre, s egyéb... Olgicát beoltatta gyermekbűnlás ellen... Új csizmáskát... és cipőt is vett neki...

Átnézett a páros oldalra – özvegy Petri Andrásné ablakából fény szűrődött az útra. Lassította lépteit, de végül mégsem állt meg, hogy betérjen az anyjához. A tegnapi jelenet után... Igaza van a feleségének, Jancsi ruhái ott állnak; neki meg nincs mit magára öltenie! Ha felveszik a Konstruktóhoz, mibe' menjen munkába?... Anyja és Ilonka őrzik Jancsi naftalinos bagázsiját!... Megmondták kereken, kölcsön sem adnak belőle.

– Világéletedben leg-leg akartál lenni mindenben! Most itt az alkalom – el se szalaszthatod! A környék legeslegelegánssabb szobafestője leszel! – kecsegtette a kudarc után kínosan kacagva a felesége, mikor ő a német utásznak köszönhetően megmaradt, kifogástalan állapotban lévő gyapjúöltőnyeit mustrálgatta.

– Nekem mondja, Petri elvtársnő?!... – vette ő a lapot. – Részletkérdés, hogy az utóbbi időben húsz kilóval kevesebbet nyomok... Nem szokásom öltönyben, lakkcipőben vakolni. Habár... Változott a módi, míg odavoltam... Még gondolkozom... Tudja, mit? Ússe kő, rajtam ne múljon: elismerem, hogy szívesen parkettáznék. Amennyiben táncra kérem, és ha kegyed

elfogadja a felkérést... Fő, hogy olyan sikeresen elástad dolgainkat – tette hozzá rejtélyesen.

– Honnan tudod? – csodálkozott Viktória.

– Bemondta a krími rádió – blöffölt komoly képpel, de nem állta meg nevetés nélkül. – Legalábbis úgy emlékszem – szabadkozott, és átölelte asszonyát.

– Megint hiába próbálkoztam. Hajthatatlanok, pedig mindent beadtam – kesergett a fiatalasszony. – Pengére hajtottam, ma reggel listával a kezemben álltam anyádék elébe: egy bekecset, egy nadrágot, két inget... fehérneműt kunyeráltam neked Jancsi nagyságos őreitől. Hallottad volna, milyen meghatóan gazsuláltam!

– Mikor volt rá időd?

– Amint Olgit elindítottam iskolába, rohantam hozzájuk. Asztalnál ültek, reggeliztek. Nem mondhatják, hogy „neem tudták”, miben vagyunk, nincs mit felvessed. Kérleltem őket, adjanak szvettert, nadrágot, ingeket!... Legalább kölcsön! Annak öröme, hogy hazajöttél... Vagy... akár cserébe... Amiért mindenben számíthatnak rád.

– Jól mondd: kellek nekik – bólogatott Sanyi. – Tamaszfélének. Rám lehet építeni... A bátyám, az más: meglátod, valóságos úri elvtárs lesz, amint megjön. Csak adná isten, hogy életben legyen! – sóhajtotta. – Régi a szereposztás, soha nem változik meg... Te Vikta, miféle jóslatról rebesgetett tegnap a húgom? – kérdezte hirtelen.

– Ááá... Semmi...

– Komolyan...

– Majd máskor...

– Engem most érdekel...

– Sokáig hallani sem akartam róla, de Juci nem nyugodott. Micsoda marhaság! Jóslatra pénzt költeni! – mesélte vonakodva Viktória. – Furton-feszt duruzsolt a fülembe, bezzeg X így, bezzeg Y úgy! Hány asszony áldoz rá – milyen dolog az, hogy én hallani sem akarok róla?! Noszogattott... segít ő nekem! Összespóroljuk az árát! Mondtam, menjen nélkülem, faggatózzék a fivérei sorsáról, de csak a fejét rázta. Szerinte a mi kettőnk szerelme igazi mágnes – nálam a cigányok világosan fogják érzékelni az életvonalat, és találó lesz a jóslat, ha én vagyok a médium. Megmakacsoltam magam: nem és nem. Teltek az évek..., négy kerek esztendő... Semmit sem tudtunk felőled!... Idén tavasszal engedtem a rábeszélésnek... Juci rendes volt. Ahogy ígérte – titokban össze is gyűjtötte egy szeánsz árát: húsz deka kávé, tíz tójást. Ne kérdezd, honnan szerezte be – fogalmam sincs... Anyunak mindenesetre azt hazudta, elveszített két kenyérjegyet – azokat is hozzácsapta az adományhoz, pedig tudhatta, hogy kisebb rebelliót okoz tetteivel: hetekig azt hallgatta ebédkor, na, nem ima helyett, csak terítéskor, anyja s a nővére kórusban zengedeztek, hogy milyen tökéletlen némben. Utólag vallotta be nekem, hogy bizony kikoplaltatta magukkal. Nekem nem szólt, kímélni akart bennünket a leánykával.

(Folytatása következő lapszámunkban)

Gróf helyett tavaris

Ha belegondolunk, hogy Drakula gróf eredetileg, a Bram Stoker-féle regény lapjain (1897-ben) deklaráltan székely volt (még akkor is, ha Stoker – akár készakarva, akár akaratlanul, akkor még nem állván rendelkezésére az alapos tájékozódás végett egy olyan csodás dolog, mint a Wikipédia – egy kaotikus maszlagot tárt elénk székely eredettörténet gyanánt), és hogy a világ legelső, igazán híres hollywoodi Drakulája is magyar volt (Lugosi Béla), sőt, hogy az első magyar Drakula-adaptációt is magyarok készítették, konkrétan 1921-ben Lajthay Károly (noha ezt nem láthatjuk, ugyanis elveszett, csak egy ún. filmnovella maradt fenn belőle, *Drakula halála* címmel), szóval ehhez képest a műfaji filmek terén egyébként is gyengélkedő – leszámítva az obligát vígjátékot, már ha azt műfaji filmnek vesszük, de szerintem nem az, hanem egy más, magasabb rendű, műfajok feletti „szervezőelv” – magyar filmtörténetben és -iparban igencsak alulreprezentáltak a romantikus vérszívók. Pláne, hogy jópár éve világszinten *revivaljét* éli ez a (szub)zsáner: sorozatban gyártott romantikus tinifilmektől (*Twilight/Alkony*) egészen a kortárs *auteur*-ökig (Jarmusch: *Halhatatlan szeretők*) sokan megmutatták már saját vámpír-értelmezésüket (talán csak a zombi jobb, képlékenyebb, több felhasználású és ezért népszerűbb horror-archetipus a vámpírnál).

KINEMATOGRÁF

Ezt a gyalázatos, majd' százéves hiástust zárta most rövidre Bodzsár Márk második mozifilmjével, egy kosztümös vámpírkomédiával (nem az imént mondtam, hogy a komédia nem filmműfaj, hanem valami zsánerek feletti dolog?), amiben persze több a komédia, mint a vérszívás, de a kontextus mindenért kárpótol: az épp dübörgő Kádár-rendszerbe csöppenünk ugyanis, ahol a legvidámabb barakk minden magát komolyan vevő (nincs is jobb vígjáték-alapanyag a halálkomoly, saját neveltségének tudatában nem lévő embernél) titkos- és kevésbé titkos szolgálja a rendszer fenntartásán szorgalmaskodik. És ha a rendszer azt kéri Kádár Jánostól, hogy szerezzé meg az örök élet titkát Brezsnjev számára egy Kubából nemso-kára hazalátogató (h)őskommunista elvtársról, aki valószínűleg azért nem bír öregedni, mert vámpír – nos, a rendszer fogaskerekei mozgásba lendülnek.

Jelen esetben ezek a fogaskerekek: Kun elvtárs (Nagy Ervin), a macsó, de kissé bumfordi, szerelemtől sújtott titkosügynök, valamint asszisztense, Magyar Mária (Walters Lili), a fiatal, de nagyon ígé-

retes ügynök-tanonc, aki Kun elvtárral egy, khm, nem elsőprő erejű szerelmi viszonyban él. Olyannyira nem elsőprő, hogy amikor felbukkan a színen a megfigyelni és behálózni kívánt célszemély, a hatvanvalami éve ellenére harmincnek kinéző, igen jól mozgó Fábrián elvtárs (Nagy Zsolt), szép lassan megmutatkozik a műfaji nagykönyv Pitagorasz-tétele a szerelmi háromszögekre vonatkozóan.

Amikor imént azt mondtam, hogy a film inkább komédia, mint vérszívás, nem vicceltem: persze, mindvégig ott lebeg a szüzsében Fábrián elvtárs emberfeletti vámpír-kiléte, de maga a film szövete inkább egy kedvesen leereszkedő, már-már a nosztalgiát súroló gulyáskommunizmus-heherészés mindenféle jellegű poénnal, ami a csövön kifér: verbálissal, fizikaival, kontextuálissal – még Magyarország jelenlegi egyik legismertebb nevetettőjét, Bödöcs Tibort is megnyerték, hogy aztán alig használják ki adottságait. Időnként kicsit érződik is a zsúfoltság a filmen (a rendszernek is oda akar szólni, de azért a vámpírtémát se hanyagolná, sőt a konfliktus gerincét adó szerelmi szálát is folyamatosan szőni kellene), ezért inkább néha megtorpan, és a jól felépített poént végül nem tudja jól elsütöni. Ennek ellenére az utóbbi évek egyik legjobb magyar vígjátékával gazdagodott az a mintegy hetvenötezer néző, aki tavaly október óta megnézte a filmet – ez egyébként igen decens szám egy ilyen alkotásnak. A színészek sem olyan karót nyeltek, mint az átlag magyar filmben – kivéve Nagy Ervint, de hát ő ezúttal rá is játszik, mert a szerepe többé-kevésbé megköveteli –, sőt a filmnek kifejezetten van egy „cool” aurája: még egy teljesen random zenés-táncos betét is belefért a korszellem jegyében.

Ugyanakkor a *Drakulics elvtárs* annak is tökéletes állatorvosi lova, hogy miért limítált a magyar műfaji film repertoárja, annak ellenére, hogy a(z Andy Vajna halálával teljesen átalakított) Filmalap kifejezetten erre hajtott rá: hacsak nem vagy Jarmusch, ma már elképzelhetetlen egy vámpírfilm különleges effektusok nélkül (legyenek azok fizikailag létrehozottak

vagy számítógéppel generáltak). A *Drakulics* is megpróbálkozik párszor ilyesmivel – hiszen ne feledjük, mégiscsak örök életű vámpírokról van szó, akik, ha kell, villámgyorsan mozognak, füstté válnak, repülnek ésatöbbi –, de egész egyszerűen látszik ezeken az olcsóság, az esetlenség. A filmnyelv már nem itt tart, ez a helyzet. Vagy felvállaljuk az olcsóságot – és a *Drakulics* ímmel-ámmal, félszájjal meg is teszi –, vagy teljesen neveltségessé válunk. Hollywoodnak tűnő szuperhős-film éppen ezért nem készülhetne Magyarországon, még akkor sem, ha már egyre több amerikai produkciót forgatnak Etyeken, Budapesten vagy épp valamelyik skanzenben. A vámpírfilm pedig – vérszívójához hasonlóan – egy ilyen köztes műfaj: nagyon ügyesen lavírozgatva, vígjátékba vagy egyébbe csomagolva még épp meg lehet úszni magyarul, olcsón is.

Nem véletlenül említettem az előbb a Filmalapot: Bodzsárnak adatott meg az a kicsit sem hálás feladat, hogy – kis túlzással – megnyissa a filmalapos filmek sorát, és aztán be is zárja azokat – mintegy kerekezve a Vajna-rendszert (és nem is nehéz belátni Andy Vajnákat az epilógusban hazatérő, akcentussal beszélő amerikai magyarrá öregedett, vénre maszkírozott Kun elvtársba). *Isteni műszak* című, szintén a műfajisággal kacérkodó, kevésbé jól sikerült, de eredetibb, személyesebb filmje nyitotta meg 2013 végén az akkor újonnan felállt film-támogatási rendszerben bemutatott alkotások sorát, és most, szinte hat évre első filmjének debütjéhez képest zárja a rendszert a *Drakuliccsal*. Lehet, hogy temethetjük az alig feleledt magyar műfaji filmet? Vagy vámpír lesz ez is, és majd visszatér, amikor jó alkalmat és friss ütőereket lát?

Drakulics elvtárs, színes magyar film, 95 perc, 2018. **Rendező és forgatókönyvíró:** Bodzsár Márk. **Operatőr:** Reich Dániel. **Vágó:** Kovács Zoltán. **Zene:** Keresztes Gábor. **Szereplők:** Walters Lili, Nagy Ervin, Nagy Zsolt, Borbély Alexandra, Thuróczy Szabolcs, Balsai Móni, Rába Roland, Trill Zsolt, Bödöcs Tibor, Nari Nyugen.

FISCHER BOTOND

Expedíció a szomszéd szobába

Jordan Tannahill egy Y-generációs kanadai fenegyerek, aki ír, rendez, filmez, és benne van az észak-amerikai posztdramatikusszínház sűrűjében. A Kolozsvári Állami Magyar Színház az elmúlt évadban másorra tűzte a *Concord Floral* című, egyes források szerint 2014-es, mások szerint 2016-os szöveget.

Tizenévesekről szól, és úgy került a színház színpadára, hogy a KÁMSZ négy másik színházzal együtt szerepelt egy projektben, amit az Európai Színházi Unió szervezett. Ugyanezt a szöveget vitték színre mind az öt intézményben (a másik négy: a bécsi Volkstheater, a reimsi Comédie, a kölni Schauspiel és a görögországi Szaloniki Nemzeti Színház), és mindenben tizenévesek játszanak. Van ebben a felülről irányítottágban valami hamis azért, mikor egy millennial alkotó megírja, őt másik megrendezi, én pedig írok róla, és mind úgy teszünk, mintha tudnánk, hogy nem tudjuk: mit is jelent elkezdni a felnőtt életet. De nem érdemes ezen rugózni, mert Tannahill szövege autentikusnak hat, annak ellenére, hogy ő nem „digital native”.

THEÁTRUM

A kolozsvári előadást a projekt előzetes ismerete nélkül néztem meg. Csodálatosan üdítő. A frissességet nem a kamaszkor fals idealizálása okozta, hanem a hitelesség egyfelől és a profizmus másfelől. Szóval kellett ide az Y-generációsok is, ezt akarom mondani? Nem, inkább azt: nagyon jó, hogy Sinkó Ferenc és alkotótársai be tudták vezetni a digitális bennszülötteket a szakma világába, jó, hogy Tannahill képes volt egy hiteles szöveget írni, jó, hogy László Noémi ezt kitűnően lefordította, és jó, hogy Sipos Krisztina élő színpadi szöveget csinált belőle, ami hitelesen tudott hangzani a játszóké szájából, jó, hogy egy ízig-vérig poszt-posztmodern előadásban végre egy jól megírt, jól működő színpadi szöveggel dolgoznak. (A kolozsvári *Concord Floral* nemcsak az eredeti dráma miatt olyan jó, hanem azért is, mert ezt a szöveget kolozsvárivá és a kolozsvári színpadon tizenévesek által természetesen mondhatóvá dolgozták. Jó a szöveg, na.)

A *Concord Floral* egy elhagyatott, omladozó üvegház, ahol a helyi fiatalok összegyűlnek. A műsorfüzetben stilizált screenshotokon olvashajuk, hogy melyik szereplőnek mit is jelent. „A *Concord Floral* egy ideig a rózsák szépségét biztosította a városnak, viszont miután elhunyt a virágokat ápoló virágárus pár, az új ge-

nerációknak a szabadság szépségét adta.” Van, akinek egy „beton kiülő, egy fűzfa”, diófa, vagy az U Stadionnal szemben lévő régi strand. Igazából nem számít, hogy urbanus vagy rurális a környezet.

Az előadás alatt egy pillanatig sem éreztem, hogy ezt amatőrök, neadjisten gyerekek játszanak. Sőt, a színészi játék maga is sallangoktól mentes és őszinte volt. Azért lovagolok ennyit a hitelességen, mert úgy érzem, hogy itt ez volt a tét. Úgy érzem, hogy a tizenéves emberek esetében mindig ez a tét, ez az ő tétjük, az autenticitás. És az előadásnak is ez volt a tétje. A pózmentes, üde játékot helyezte előtérbe, a rendezés, mozgás, díszlet mind ennek dolgozott alá. Egy tragikus történet révén betekintést nyerhetünk egy világba, ami egykor a mi otthonunk is volt. És eszünkbe juttatják, hogy abban a világban is volt árulás, kiközösítés, bully, szex, drog, a különbséget már csak mi rakjuk rá utólag, mert igazából mi is ugyanúgy félünk, ne-hogy gyerekeknek nézzenek.

A homogén, fülesel táncoló tömegből előbb a történetet elmesélni kezdő arcok lesznek, akik hozzátársulnak a karakterekhez, amint a történet elkezd kibontakozni. A igazságtalanul meghalt, visszatérő lélek toposza organikusan beilleszkedik az azonnali kapcsolatteremtés érájába, a digitális eszközökön kommunikáló kísértet is ugyanabból a lelkiismeret-furdalásból táplálkozik, mint bármelyik a világirodalomban. A telefon itt nem egy kellék, amit valahogy belekomponálnak az előadásba, hogy jelezzék, ez a máról szól. A telefon itt a testek meghoszabítására, és a színészek itt ugyanúgy használják, mint bármelyik másik testrészüket. És ezen kár lenne szörnyülnödni, ne legyünk képmutatóak. Ennek örülni kell, hogy az előadásban ezt megmutatják nekünk azok, akik hitelesen meg tudják mutatni. Különösen erős az a jelenet, mikor óriásira kivetített telefonképernyőkön halljuk összevágva a monológot, amiben megkérdik tőlünk: te tudod, hol van a gyermeked? És nyilvánvaló, hogy a virtuális térre gondolnak.

A történet fájdalmas, és a fájdalmat újra, ebben a történetben is az empátia és a nyitottság hiánya okozza. Mennyire egzotikus tud lenni a velünk egy térben élő, de másik korosztály világa, és milyen hasonlóak a történeteik. Az előadást egy dilemma zárja le, ez egy közös emberi dilemma a kegyetlenség előtti kétségbeesés és a szépség olthatatlan szomjával való kutatása között. Itt így zárul: „Azt hiszem, az emberek inkább könyörületesebbek akarnak lenni.”

Én személy szerint örülök, hogy társadalmi szempontból sem öncélú a produkció, mert van emancipatorikus ereje. Mert felszabadító tud lenni az, ahogyan az előadás az LBMTQ identitásról, az elidegenedésről, a kizsákmányolás látens formáiról szól, még ha csak érintőlegesen is. Felszabadító a tizenévesek számára, hogy nem kell fölőlesen tabukat kerülgetniük, de az összes többi generáció számára is, mert – közhely ide vagy oda – a közvetlen jövőnk a „kamaszok” kezében van.

Digitális bennszülöttek, akik már természetes életterükként nőttek bele a vir-

Jelenet az előadásból. Fotó: Biró István

tualitásba. Az antropológiának szinte születése pillanatától sajátja az az etikai norma, hogy nem avatkozik bele sem aktívan, sem előítéletek mentén a megfigyelt közösség életébe, hanem megpróbálja megérteni azt. Ilyen értelemben a kolozsvári *Concord Floral* antropológikus nézőpontot adhat a nézőnek. Az antropológiában aztán volt egy fordulat, mikor az autenticitás (ami itt tudományos hitelességet is jelent) fontossá vált, és ekkor már nehezen lehetett úgy beszélni egy-egy közösségről, hogy az ne a sajátunk legyen, mert lehetetlen egy kulturális-szociális rendszer struktúráját és dinamikáját csak külső nézőponttól felmérni. Ilyen értelemben is antropológiai színház ez, mert nem a blackmask effektusa érvényesül, mert a színészek tudják, miről beszélnek, mert magukról beszélnek.

Az UTE projektjében öt város vett tehát részt, Bécs, Köln, Reims, Szaloniki és Kolozsvár. Az egész egy évad végi digitális bulival zárult, mikor netes körkapcsolással jelentkeztek a városok, és előbb bemutatták röviden az elkészült előadásokat, majd egy közös bulival búcsúztak. (A projekt első etapjaként tavaly nyár elején már találkoztak egymással élőben is a résztvevők, ekkor kezdtek el, együtt, foglalkozni a szöveggel.)

Az volt a benyomásom, hogy olyan nagy kulturális vagy koncepcióbeli különbségek nem voltak az öt produkció megközelítésében, hangvételében, néha még nagyon hasonló technikai megoldásokat is fel lehetett fedezni akár a néhány perces trailer alapján is. És az önmagad megmutatásának, autentikus felmutatásának az örömét.

Kolozsvári Állami Magyar Színház. Jordan Tannahill: *Concord Floral*. **Rendező:** Sinkó Ferenc. **Szereplők:** Albert Eszter, Balon-Rufi Andor, Dimény Kristóf, Geréb Csenge Ráhel, Jenei Deborah, Kerekes Ákos, Nițu-Mányoki Dániel, Rázmán Orsolya, Rus Bernadette, Sárosi Áron, Szabó Márk, Szöllősi Eszter, Török Boglárka, Turós Ágnes. **Díszlet- és jelmeztervező:** Gábor Zsófia; **dramaturg:** Sipos Krisztina; **zene és videó:** Iszlai József; **ügyelő:** Bójthe Pál.

Mágikus irrealizmus és karteziánus kannibálok

Molnár Vilmos legújabb kötete olyan, „amilyennek lennie kell”, mondaná az egyik novellából kilépő nagypapa-figura. Olyan, amilyenek a szerző maga is akarta volna: elindulunk a történetekben valahová, aztán hoppá! Egészen máshová érkezünk meg. Van a kötetben meghökkentés, elrugaszkodás, referenciális hiteltelenség és etikai hitelesség bőven.¹

A szerző öt előző kötetének felhasználásával alkotta meg e jelenlegi művét. Érződik rajta az egyneműség hiánya, ám ez nem zavaróan, sokkal inkább üdítőleg hat. A közös elem, a címhez híven, a főként Molnár Vilmos szinte mindenütt bravúros nyelvhasználatából és világépítő kedvéből eredő csoda. Vagy világlepítő kedvéből. Így is, úgy is olvashatók a történetek: legtöbbször a csodás világ nem más, mint egyetlen szereplő világa, mely önmaga egyediségében olyannyira szöges ellentétben áll a homogén-elvárt mindennapi valósággal, hogy rögtön ki is szaladna a szánon: „Ilyen nincs, ez lehetetlen!” Finom ráhangolódással indít a kötet, a *Várakozás* című egyoldalas novellával: itt még nincsenek szigorúan vett csodák, csupán csodálkozás. Az a döbbenet, hogy az ember néha lehet másmilyen is, mint azt mások – egy szerre, együtt – tudni vélik. Hogy a buszmegállóban a várakozók tömegétől külön álló asszony tulajdonképpen nem is a buszra várakozik. Világbontó bevezető novella ez: amit szűkszerűen összekapcsolódónak vélünk, az bizony dönthet úgy is: mégsem kapcsolódik mindig össze. A kötet olvasása során folyamatosan ezzel az érzéssel találkozunk: a történetek világa sodródhatna szépen, a normalitásnak megfelelően, de valamiért úgy dönt – nem egy-egy szereplő, hanem maga a világ – hogy nem ezt teszi.

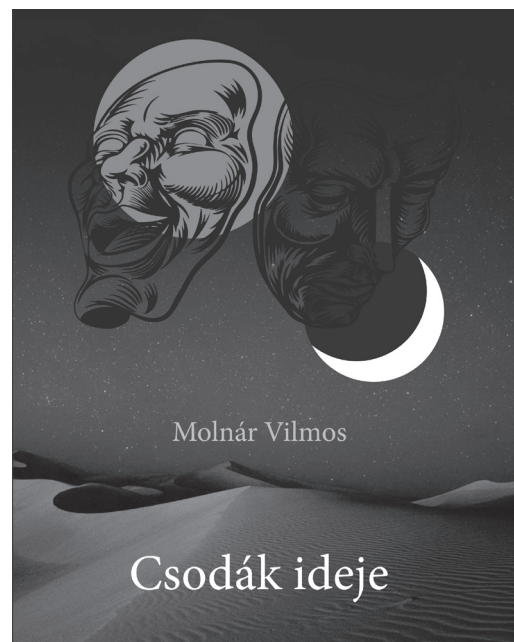
kritika

Nagyszerű példát adnak az ilyesféle makrancos viselkedésre a sivatag-történetek világi. A *sivatag* című novellában „a legsivatagibb sivatagi táj” úgy dönt, eltévedt vendége, Samuel George Hopstep számára „szomjat oltó” tájjá szelődül, hiszen e vendég, elkalodva a már ismerős terek között olyan tájra vágyik, melyben újra, sőt, újszerűen érezheti otthon magát. Amelyet belakhat. Amelynek homokjába lépéseivel mintákat rajzolhat, amelyet sajátként, tánccal és énekkel felavathat. Ugyanilyen sajátos, és ilyen módon csodálatos hely a *Középkori történet mórakkal, páncélos lovaggal, avagy miért szoktak meghalni a mosómedvék* keresztlovag-regénybe illő sivataga is. Pontosabban keresztlovag-regénybe nem illő sivataga. Mivel a sivatag az elbeszélő sajátjává válik, aki szabad gondolati bolyongásra kívánja azt felhasználni. Hogy közben arabokkal és lovagokkal találkozik, bár zavarhatná, nem zavarja, nem is jelent ki semmit róluk, s elbújik egy homokbucka mögé. Hiszen megtörténhet, hogy „a keresztlovag, aki keresztlovagnak látszott, arab volt, és az arabok, akik araboknak látszottak, szintén arabok voltak, vagy pedig az arabok, akik arabok-

nak látszottak, keresztlovagok voltak, és a keresztlovag is, aki keresztlovagnak látszott, keresztlovag volt. Ezt a sivatagon kívülről jöttek esetében sohasem lehet tudni.” Az elbeszélőt magát a lehetséges forgatókönyvek igazságértékének kiderítése teljesen hidegen hagyja, ő ugyanis csak önmagával találkozni látogatott ki ide. Lazán kapcsolódik a sivatag-történetekhez *A furcsa alakú tök* novellája, mely szívszorító igazságot közöl az emberi lét sokszínűségéről: az alig tizennyolc éves Kilidzs Arslán szeldzsuk szultán – miután serege hosszú, a kegyetlen keresztlovagokkal való küzdelme után más lehetőséget nem látván megfutamodni készül – nem tud másra gondolni, csak arra az igen-igen furcsa alakú tökre, melyet gyermekkorában kedves kertésze mutatott neki. S miközben a hegyfokon állva a Közel-Keletnek a kapzsi Európa általi elhódítását szemléli, „főemberei közül senki nem meri megszólítani, átérzik, hogy szultánjuk épp a világtörténelem és a lét súlyos kérdéseivel szembesül.” Helyesen érzik-e? Súlyos kérdés-e háborúban a furcsa tök? Kétségkívül az. Ez maga a csoda.

A csoda titka igen gyakran az emberi akarat. Közepesen idős, feketébe öltözött aszszonyok túl akarnak jutni a kálvária legfelső stációján, hiszen elintéznivaló dolguk van „odafenn”. A vonat utasa beszélgetni akar Istennel, akkor is, ha az esetleg Szócs Géza vagy Bodor Ádám alakjában üldögél is épp előtte. A hivatalos közeg kézre akarja keríteni Bélát akkor is, ha Béla (Bélák?) alkalmasint éppen ketten van (vannak?). A rögeszmés beteg megváltik rögeszméjétől azért, hogy aztán azt akarattal visszaszerezze, hiszen az kell neki világának otthonosságához. Kell az embernek sok minden. S ha nem lehet ezt a sok mindent megvalósítani, hát, akkor lesznek a csodák. Akkor kap a nagymama közbenjárására a Felsőbb Hely rendeleteinek ellenére petróleumot a falu, akkor lesz az új-guineai bennszülöttről vajt fülű kultúrkritikus (Mert hát mit lehet tenni, ha a modern nyugati ember már nem tudja megfejteni, mi az, hogy bűvész, sem azt, mi az irodalom? Kétségkívül egy új-guineai kannibál barátja van szükség a karteziánus gondolkodás érthetővé tételéhez. A bűvészet lenyűgözőségének megértéséhez pedig – esztéta híján – egy gyerekre.)

Molnár Vilmos szövegeit sok mindenhez lehet hasonlítani: néha önelemző drámai monológok, néha joviális családi történetek, néha borgesi és cortázari, sőt karkai hangot megütő mágikus realista (szürrealista, irrealista?) történetek. Néha rácsodálkozás az irodalom és művészet mibenléte: a *Svindli, avagy szép, hosszú, meleg ósra várva* című novellában azzal szembesülhetünk, ahogyan a jelenkor társadalmának embere a hihetetlenül kifinomult mozgásokat (a „kecses örült” kézmozdulatainak finomságát) is érzékeli, de vak arra, hogy ezt bűvészetként ismerje fel. Néha a kommunikáció rejtve maradó széljegyzeteit veti papírra, mint *A nagy elbeszélgetés* című hatoldalas történetben, melyben maga a párbeszéd csupán ennyi: „– Bezzeg! / – Hm, hm... hmhmhm. / – Érted-e, mire mondtam? / – Ja! / – Na, látod. / – Hát, igen.” Néha teljes nagyregényt kapunk négy oldalban: csupán az összes tartalmas mondat hiányzik belőle,

a szereplők, a helyszín, a cselekmény részletezése. De kezdet és végkifejlet szépen a helyén. Néha maga az irodalom vágyai lepleződnek le: megírni valamit különlegesen, azért, mert különleges az, amit megírnak: „Ott valami érdekes van. Abban az esetben, ha írni fogok róla. Ha nem fogok írni róla, akkor nincs.” A csodatévő akarat itt maga az írás, a világ megalkotása olyannak, amilyen. De csodagesztus már az is, ahogyan Molnár Vilmos nosztalgizáló nagyanya-történeteinek főszereplője maga a leendő író. Félreértés ne essék, ezt nem onnan tudjuk, hogy a történet, bár gyermeki perspektívából beszél, mégis reflexív. Nem, itt nincs helye reflexiónak, hiszen nincs két perspektíva: a történet szereplője a „hétéves pályakezdő”, akinek lénye és léte egyszerre folytatása az „ötéves pályakezdő” létének, és par excellence nyelvi megelőlegezése a jövődó írónak, aki a hétéves gyermek tapasztalatait (Vagy az ötévesét? Vagy a felnőttét?) majd papírra veti. Ez is csoda a javából.

Ha slampossgát kéne találni a könyvben a néhol fel-felbukkanó regiszterbeli elcsúszások és le-leülő történeteszálak mellett – melyek száma valóban elenyésző –, az talán a mottóban lenne feltalálható, mely Reményik Sándor szavaival így hangzik: „A mindennap kicsiny csodái / Nagyobb és titkosabb csodák.” E sorok, s az általuk megidézett vers bagatellsége éles kontrasztban áll a novellák világának komplexitásával. Botorság lenne azt állítani, hogy ezek a novelláskötet-beli csodák mindennapi csodák. Sőt, még nagyobb ostobaság lenne szembeállítani őket holmi kanonikus, tradicionális, „rendes” csodával. Amit e szövegek el-érnek, az éppen a csodák hagyományos struktúrájának lebontása: az, hogy az individuum szemszögéből csoda lehet a sivatag őszinte és tiszta szeretete, a furcsa tök megjelenése az emlékeink között a kritikus pillanatban, a falusi emberek kíségetése a diktatúra idején némi petróleummal, sőt, a bűvész mutatványának bűvészműtávként való felismerése is. Még akkor is, ha új-guineai bennszülöttek vagyunk. Hiszen „ki ismerhetné Allah szándékait, legyen áldott az ő neve!”

Molnár Vilmos: Csodák ideje. Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2017.

¹ Papp Attila Zsolt: *Az író, akinek saját novellahóse írt levelet Szingapúrból*. Főter.ro, 2016. október 28. (https://foter.ro/cikk/20161028_az_iro_akinek_sajat_novellahose_irt_levelet_szingapurbol/)

Kemény ifjúkori (ön)arcképe

Benkő Samu: Kemény Zsigmond naplója. Polis Könyvkiadó, Kolozsvár, 2019.

Miért adnák ki egy XIX. századi író naplóját harmadjára? A *Napló* korábbi kiadásai a 60–70-es években jelentek meg, majd Benkő Samu gondozásában látott ismét napvilágot. A kiadvány viszonylag apró hányadát teszi ki a naplószöveg, mintha függelék-ként szolgálna Benkő Samu sűrű, de olvasmányos tanulmányához. A tanulmány részletekbe menően tárgyalja az ifjú Kemény Zsigmond korai „csatáit” az enyedi kollégiumi évektől kezdődően, ahol az erős politikai elkülönülés arra is példát adott, hogy a tizenkilenc éves Kemény, korát meghazudtoló magabiztossággal „leekéz-teti meg” tanárait.

Fülszöveg

A konzervatív és liberális eszmék megütközése a jelenkor olvasójának sem lehet idegen. Hasonló vívódások, szópárbajok kísérik Kemény ideológiai barangolását, ugyanakkor Benkő Samu tanulmánya számos publicisztikai (elsősorban az *Erdélyi Híradó* hasábjain közölt) írást és levelet emel be. A tanulmány zárásaképp a *Napló* irodalmi-irodalomtörténeti helyét határozza meg, amelyet három félbehagyott vagy töredékben fennmaradt regény rövid elemzésével egészít ki (*Izabella királyné és a remete, Élet és ábránd, A hírlapszerkesztő naplója*).

A *Napló*ból kirajzolódik Kemény korai írói habitusa, valamint a személyes vallomások két visszatérő csomópontja: a nők és az írói gondok. Sokszor csábítja ugyan a gondolat, hogy felhagy-

jon mindkettővel: „S most?... Nem kívánok már egy nőtől sem többet, mint barátságot, ha szilárd, s élvezeket, ha ingatag. [...] És a szerelem? – hagyjunk fel vele örökre!” (*Július 30ka*, 111.) Szórakoztatóak lehetnek ugyanakkor a korabeli irodalmi szféra kulisszatitkai, találkozása Jósikával a fagyaldában, a vacsorák az Angol Királynénál vagy az egymondatos feljegyzések a gyorskocsiról: „Gyorskocsin unalommal s izetlen emberek közt” (*Augusztus 8ka*, 128.) Helyenként a *Napló* számos irodalmi sztereotípiát leplez le, például a *Hortobágyi kocsmárosné* Petőfijét illetően: „Felöltő, hogy Petőfiről a vidékeken közönségesen azt tartják, hogy öltözetében külön, borbarát és természetes költő minden műveltség nélkül. Ezen hírekből most legalább egyik sem igaz” (*Augusztus 14ke*, 136.).

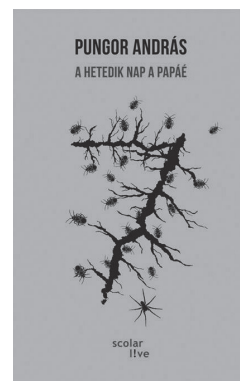
Nehéz pontosan megállapítani, kit céloz meg pontosabban a *Napló* újrakiadása: talán nem is annyira az olvasói igény, mintsem a Kemény Zsigmond iránti tisztelet hozta világra. Mindemellett, különösen a politikai polarizáltság aktualitásában, érdemes lenne (újra) felfedezni mind a naplóíró, mind a publicista Keményt.

Családban marad

Pungor András: A hetedik nap a papáé. Scholar Live, Budapest, 2019.

Pungor András *A hetedik nap a papáé* című prózakötete erős koncepciózusságról és kigondoltságról árulkodik. A kötet első részét egy novellaciklus képezi (*Majdnem igazi nyár*), utóbbit *Az átjáró*, egy rövidebb terjedelmű regény. Mindkettő esetében fő téma és motívumként a családi élet és kapcsolatépítés megpróbáltatásai kerülnek előtérbe, *Az átjáró* viszont mindezt egy disztópikus kontextusba ágyazza, nagyszerűen ötvözve a disztópiaregény és szocioregény legjobb tulajdonságait. Mottóként a kötet Rainer Maria Rilke *A párdúc* című versének nyitószakaszával indít, összekapcsolva az állatkert és a hétköznapok szorongáskeltő hangulatvilágát.

A koncepciózusságot már maguk a novellák is megteremtik, a címválasztásban is kiténik azok kölcsönhatása és összetartozása, ugyanis a legtöbb magába foglal egy számot (vagy utal rá valamilyen formában). Ugyan az első novella (*Egy, kettő*) kétségekké teli debüt, a további szövegek jól árnyalják az elbeszélteket. Apa és fia kapcsolatán keresztül szemlélteti a szerző a magány, elhagyatottság generációkon is nyomom követhető mellékhatását, a novella feszültségét pedig mondhatni moralizáló keretkezéssel zárja az utolsó „egykedvezés”, a fiú újraélesztése. Ugyanakkor jól érezhető Pungor András problémaérzékenysége, rövidprózája természetes sodrásban, gördülékenyen kíséri végig az olvasót az emberi gyengeségek sokféleségében, *A hetedik nap a papáé* című elbeszélés különösen izgalmas darabja a kötetnek, méltán címadó, ugyanakkor a *Lepke* is kiemelkedik a hasonló tematikájú elbeszélések közül, az elidegenedést pontosan, érzékenyen mutatja meg. Gyakran visszatérő elemek a groteszk részletek, ez különösen a *Három kiló* című novellában mutatkozik meg, amelyben a halál materialitása egy újszerű formában (és egy annál abszurdabb tesztős nejlonzacskóban) tűnik fel.

Az elbeszélésből filmadaptáció is készült, amely a hátlapra nyomtatott QR-kód beolvasásával érhető el.

A kötet második felét képező regény hangulatában igazodik a novellákhoz. Egyfajta realista, lepusztult környezetet teremt, amelyben egy család szétszakadását és a fiatalabb fiú beavatását kíséri nyomon. A viszonylag stagnáns, de árnyalt családsemlektetést követően a kitelepítés indítja el a regénycselekményt, ezt a rendkívül gyorsan kibontakozó apakeresés váltja fel. A feszes prózanyelvet talán csak az elhanyagolhatóan tünő dialógusok akasztják meg, amelyekből darabossá, összecsapottá válhat a történetmesélés, nem kínálnak többet annál, mint amennyit elvesznek. Pungor András regényszerelője ismerősen emberi, naiv, mégis tanulékony. Nem érezni mesterkelt fejlődéskénységet vagy a gyerek szereplőkre gyakran jellemző leegyszerűsített gondolkodást. A regényív precíz, várható, de jól kigondolt csattanóval zárul, amelyet a nyitány keretessége is előrevetít, a szervezőelvként funkcionáló patkánymetafora is jól igazodik a regény második felének csapzott, nyugtalanító hangulatvilágához.

A fülszövegben megfogalmazott „vélt vagy valós boldogság” megfeleltethető mind a novellák, mind a regény valóságának. Pungor András elmozdulása a felnőtt próza irányába mindenképp örömmel fogadott, ígéretes kísérlet.

MÁRCUŢIU-RÁCZ DÓRA

A hegyi hódok tündöklése és bukása

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

A Kelet világossága

Amikor tavaly novemberben a Szent Efrém férfikar Csíkszeredában tartott koncertet – illetve, ahogy ők maguk mondják: hang-áhitatot –, még nem volt tudható, hogy alig pár héten belül az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének a szellemi kulturális örökség megőrzésével foglalkozó kormányközi bizottsága 14., Bogotában rendezett ülészakán védelmi jegyzékébe iktatja „a korai kereszténység idején született bizánci liturgikus zenét”, harminc-nyolc további kulturális hagyománnyal együtt. Ez más szavakkal azt jelenti, hogy a keleti keresztény egyházi zene egyik legősibb rétegét – ortodoxok és a Rómával egyesült, de a bizánci rítust megőrzött egyházak liturgikus zenei nyelvét – nyilvánították UNESCO-közértéknek.

A már rég kontinentális hírnevet kivívott – alapvetően görög katolikus egyházi elkötelezettségű – Szent Efrém férfikar ennek a zenei nyelvnek (illetve a hozzá számos vonatkozásban kapcsolódó ósláv liturgikus zenei nyelvnek) a magyarországi, illetve európai meg- és elismertetését szorgalmazza évtizedek óta. Munkájuk rendkívül következetes, és művészeti vezetőjük, Bubnó Tamás hatalmas képzettsége folytán – meg persze szilárd lelki elkötelezettsége miatt is – imponálóan sokszínű. A Szent Efrém azonban 2011/12-től fogva jószerevével *színtet lépett*. Ekkor került sor ugyanis az első olyan négyrészes koncertsorozatra, amely csaknem kampányszerűen, de a „kampányoknál” sokkal mélyebb, spirituálisabb alapokra építve indította el az azóta is kifejlő, *Orientale lumen* címet viselő zenei projektet.

„A Kelet világossága”: ezt jelenti az *Orientale lumen*, nem mellesleg pedig – sőt nyilván igen tudatos allúzióval – Szent II. János Pál pápa egy 1995-ben kelt apostoli levele kezdő szavainak felidézése. Ez az irat voltaképpen XIII. Leó pápa *A keletiek méltósága* kezdetű apostoli levele centenáriumának alkalmából született, és egyértelműen azt a törekvést, gesztust tükrözi, amellyel Róma püspöke – vagyis a pápa – a keleti kereszténység hiteles apostoli voltát, spirituális érvényét immár készséggel elismeri a sok évszázadig tartó (de immár hivatalosan is visszavont) kölcsönös kiközösítettség „hidegháborús” emlékét felülírni próbálva. A Szent Efrém férfikar koncert- és hangfelvétel-sorozata azonban az „orientale lumennek” egy olyan változatos, magasrendű esztétikai jelentésmézejét is felmutatja, amely a kelet-európai (de a nyugati-keresztény kultúrkörhöz tartozó) népek bizánci-szláv ortodoxiát illető, olykor igen dúsan tenyésző ideológiai előítéleteit is képesnek látszik visszabontogatni.

Nos, az *Orientale lumen* koncertsorozat és a legjelentősebb események hangfelvételeiből válogatott három CD-album a keleti kereszténység zenéjét valóban *kinyitja* a Nyugat felé, de kinyitja az időben is – hiszen kortárszenei alkotások is helyet kapnak a koncertek programjában –, sőt azt a különös átjárhatóságot is megérezkíti, amely Kodály, Rajeczky Benjámin, Dobszay László munkássága révén nálunk már evidenciának tűnhet, nevezetesen azt, hogy a liturgikus zenei nyelvek és a népzene különböző válfajai erősen kapcsolódnak egymáshoz, lelki-szellemi alapvetésükben, modalitásukban sokkal közelebb tájolhatók,

mint ahogy azt a *kultúrkereszténység* elitje korábban elképzelte. Így történhet, hogy a Szent Efrém férfikar vendégei között Jevgenij Nyesztyerenko, az Orosz Patriarkátus moszkvai férfikórusa, a Vörös téri Vaszilij Blazsennij székesegyházban állandó szolgálatot végző Dorosz Kvintett, a Münchenben élő görög zeneszerző és karmester, Konstantia Gourzi, az ugyancsak görög Nektaria Karantzi, a szerb festőművész és énekes Dragoszlav Pavle Akszentijevics vagy a magyar görög katolikusok metropolitája, Kocsis Fülöp érsek neve mellett esetleg Pál István Szalonnát és bandáját, Sebestyén Márta, Szokolay Dongó Balázst vagy a libanoni énekesnőt, Abeer Nehmet is felfedezzük.

Amplitúdó

2019-ben az *Orientale lumen* koncertsorozat három kiemelkedő eseménye a keresztény főünnepekhez kötődött az ortodox hagyomány szerint. A karácsonyi koncerten a Szent Efrém Férfikar vendége a már említett, csodálatos tehetségű Abeer Nehme volt, akivel a szentefrémesek már többször léptek fel közösen, többek között a Fes World Sacred Music Festival nyitókoncertjén. Az ortodox húsvétot – magyarországi bemutatkozásként – a moszkvai Dorosz Kvintett közreműködésével jelenítették meg, a pünkösti koncertet pedig (a Tihanyi Apátságban, Budapesten és Miskolcon) Konstantia Gourzi a *Vörös Angyal a Las Huelgas kertjében* című művével – görög és moldáv vendég-szólistákkal – celebrálták.

JAKABFFY TAMÁS

Csűrmemória

A L'Autre Galerie Horváth Levente első kolozsvári egyéni tárlatának adott otthont 2019 novemberében. A Zsobokon élő képzőművész néhány éve kezdett el a csűr témájával foglalkozni, amiből *Csűrmemória* címen letisztult formavilágú, a metafizikus festészet hatását is mutató festménysorozat nőtte ki magát.

Hétköznapiabb motívumot talán nem is választhatott volna Horváth Levente. A csűr számára viszont nyilván csak a kiindulópontot jelenti. A torzított perspektíva, a természetellenes megvilágítás teljesen új jelentésekkel ruházza fel alkotásait. A *Csűrmemória* elnevezés sokféle kérdést felvet. Legtöbb festményén csak az emberi tevékenység nyomait véljük felfedezni, mintha abban a pillanatban tárulkoznának a néző elé ezek a meleg színekben pompázó csűrök, amikor az ember éppen elhagyta ezt a vidéket, éppen kilépett a képből. Talán ebből is fakad képeink a feszültség. Ki néz? És ki emlékezik?

Horváth Levente művészetének egyik kulcsszava a szimultaneitás lehet. Vásznaik egyszerre van jelen egy bizonyos népi hagyomány, mondhatni ebből nő ki olajfestményeinek ismerősnek tűnő tárgyvilága és architektúrája. Ezekből az elemekből kiindulva alkot meg egy olyan enigmatikus látványvilágot, amelyben jól megférnek egymás mellett a népi kultúra és az ipari társadalom tárgyai. Nem díszletként használja a csűröket, inkább a formákkal, síkokkal és színekkel való játék kiindulópontjai.

Képeink, melyek egyszerre hordoznak egyfajta megmagyarázhatatlan idegenséget és ismerőséget, bár első ránézésre egyszerű vidéki gazdasági épületeket látunk, a nagyvárosok is benne lüktetnek. Mindezt azzal a szinte filmes látásmóddal, kompozícióval, a sajátos szín- és fény-árnyék használatával, a síkok kifordításával, valamint a perspektíva kibillentésével éri el, melyben, bármennyire ellentmondásos, egy nagyvárosi tapasztalat is felfedezhető.

Így éri el, hogy nemcsak a múltból a jelenbe, hanem a vidékiből urbánus környezetbe, az ember által létrehozott környezetből pedig egy szinte idő nélküli létezésbe kalauzolnak festményei.

Artefaktum

Horváth Levente környezetének csendes krónikása, éles szemű megfigyelő, aki dokumentálja, majd feldolgozza a részleteket, de nem szépít rajta. Az alkotási folyamatot egy-egy épületrészlet, tárgy, gesztus vagy mozdulat indítja el. Festményei nem a paraszti kultúrát életetik és nem is ennek az életformának az eltűnését siratják. Sokkal inkább arról beszélnek, hogy ezek a történetek, kultúrák egyszerre, egymás mellett léteznek. Ennek az elfogadásáról szólnak a képek, de a szikrázó színek és az erőteljes kontúrok mégis egyfajta feszültséget sejtetnek a látszólag néma elfogadás mögött. Persze egyértelműen nem a sajnálkozás hangján beszél arról, hogy a szemünk előtt válik múlttá ez az életforma. Inkább derűsek a festményekhez rendelt fényképek, a fotók szereplői természetesen viselkednek.

A metafizikus hangulatú festményekhez képest a fényképek egy konkrét, mindenki számára ismerős vidéki környezetet mutatnak meg, mely, a szereplők beállításainak köszönhetően, színpadként is működik. A fényképeken a lakókat láthatjuk, akik sállangmentesen, pózok nélkül, a maguk természetességében jelennek meg hétköznapi viseletükben, kezükben Levente csűrűfestményeivel. Ehhez a közeghez hozzátartoznak az állatok, a régi használati tárgyak, a szita, a bádogteknő, a kerti slag, de az ételhordásra használt műanyag festékesvödör, a rozsdás parabola antenna és a felhalmozott kartondobozok is, annak ábrázolásaként, hogy sokféle időtáv és történet feszül itt egymásnak.

ZAKARIÁS ÁGOTA

Februári évfordulók

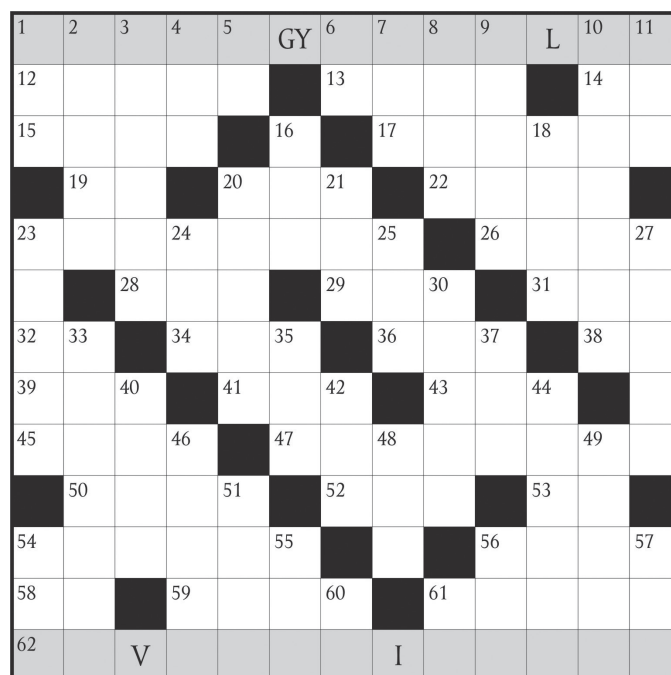
- 1 – 75 éve halt meg Johan Huizinga holland történész
 2 – 320 éve született Johann Christoph Gottsched német író
 150 éve született Anette Kolb német író
 50 éve halt meg Bertrand Russell angol filozófus
 3 – 90 éve született Csoóri Sándor költő
 150 éve született Ada Negri olasz költő
 4 – 280 éve született Carl Michael Bellman svéd költő
 200 éve született Božena Němcová cseh író
 120 éve született Jacques Prévert francia költő
 5 – 160 éve született Kner Izidor magyar nyomdász
 6 – 140 éve halt meg Csepreghy Ferenc magyar drámaíró
 7 – 150 éve született Alfred Adler osztrák pszichológus
 8 – 110 éve született Kovács Katona Jenő erdélyi publicista
 9 – 245 éve született Bolyai Farkas
 10 – 245 éve született Charles Lamb angol író
 130 éve született Boris Paszternak orosz író
 75 éve halt meg Gál Kelemen történész
 11 – 180 éve született Abafi Lajos író
 640 éve született Poggio Bracciolini olasz író
 370 éve halt meg René Descartes francia filozófus
 145 éve született Alexandru Toma román költő
 12 – 85 éve halt meg Francisc Hossu-Longin jogász
 13 – 220 éve született Brassai Sámuel magyar polihisztor
 140 éve született Dimitrie Gusti román szociológus
 200 éve született Jakab Elek magyar történész
 14 – 60 éve halt meg Alfred Huggenberger svájci író
 15 – 140 éve született Joseph Hergesheimer amerikai író
 180 éve született Titu Maiorescu román kritikus

- 105 éve született Piet van Aken holland író
 16 – 945 éve született Vitalis Ordericus angol krónikás
 17 – 145 éve halt meg Atis Kronvalds lett író
 1580 éve halt meg Meszrop Mastoc örmény író
 420 éve halt meg Giordano Bruno olasz filozófus
 18 – 240 éve halt meg Donalitus litván költő
 195 éve született Jókai Mór
 19 – 210 éve halt meg Tomás Antonio Gonzaga portugál költő
 50 éve halt meg Révay József író
 235 éve született Szemere Pál költő
 20 – 150 éve született Pietre Cornelis Boutens holland költő
 90 éve született Paul Schuster romániai német író
 160 éve született Paul Margueritte francia író
 21 – 310 éve született Willem van Haren holland költő
 50 éve halt meg Johannes Semper észt író
 215 éve született Timotei Cipariu román tudós
 22 – 210 éve született Grigore Alexandrescu román költő
 100 éve született Nátán Altermann héber költő
 40 éve halt meg Oskar Kokoschka osztrák drámaíró
 23 – 200 éve halt meg Alojzy Felinski lengyel író
 24 – 200 éve született Julian Maciej Goslar lengyel költő
 85 éve halt meg Alois Mrstik cseh író
 25 – 200 éve született Vahot Imre író
 55 éve halt meg Otto Ludwig költő
 26 – 145 éve halt meg Svetozar Marković szerb irodalomkritikus
 370 éve halt meg Claude Vaugelas francia filozófus
 75 éve halt meg Balassa József nyelvész
 27 – 150 éve született Motiejus Gustaitis litván költő
 100 éve halt meg Alexandru D. Xenopol román történész
 28 – 95 éve született Lorand Gaspar francia költő
 29 – 100 éve született Fjodor Alekszandrovics Abremov orosz író

Kapkodás

VÍZSZINTES: 1. Titus Livius aforizmája; első rész. 12. ... Gott; cseh táncdalénekes. 13. Oldott, kötetlen. 14. Tiltószó. 15. Gyakori női név. 17. Spanyol város. 19. Kezdeti izgalom! 20. Központi csillag. 22. Kerti szerszám. 23. Geminálás. 26. Mogyorós ...; apró rágcsláló. 28. Uszodai hossz. 29. Tüzes táncot jár. 31. Dűledék, ruina. 32. Savmaradék! 34. Kihalt germán nép. 36. Személyemre. 38. Gitárhúrok! 39. ... Land; Verne szigonyos hőse. 41. Ragadozó madár. 43. Vasabroncs keréken. 45. Főnemes. 47. ... City; Utah állam fővárosa. 50. Volt, latinul. 52. ... Appia; ókori római út. 53. Beórló! 54. Kémiai csoportot molekulába bevisz. 56. Amely személyt. 58. A föld irányában. 59. Török evezős csónak. 61. Svájci üdülőváros. 62. Titus Livius aforizmája; második, befejező rész.

FÜGGŐLEGES: 1. Agrárszükség. 2. Lapos fenekű csónak. 3. Fegyveres kíséret. 4. Aratni szeretne! 5. Római 49-es. 6. Hamis, talmi. 7. Képző, a -zet párja. 8. A másikkak. 9. Szobor áll rajta. 10. Lassan, méltóan megy. 11. Idegen előtag: új. 16. Régi tömegmérték. 18. Számóca. 20. Színvonalas. 21. Halfajta. 23. Kettőzve: illatszergyártásban felhasznált liliumféle. 24. Foggal öröl. 25. Láncolat. 27. Amoda párja. 30. Hajadon lányok fejéke. 33. Sajátos jellegű. 35. Magyar vezér. 37. Állat hasalji prémje. 40. Becézett Dóra. 42. Maró vegyület. 44. Ilyen állat a götte. 46. Farkascsapat. 48. Lyuk, népiesen. 49. Nyomólemezt. 51. Ázsiai fajtája. 54. Fogadására. 55. Becézett Hortenzia. 56. Idegen művészet! 57. Klubigazolványa van. 60. Kies határok! 61. Latin kettős betű.

A Helikon 2020/1-es számában közölt *Idő* című rejtvény megfejtése: *gyűjtsd össze és ügyelj rá.*

R. T.

Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja. Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

Alapító főszerkesztő:
SZILÁGYI ISTVÁN

Főszerkesztő:
KARÁCSONYI ZSOLT

Lapterv: ÁRKOSY ISTVÁN; Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont

Főmunkatárs:
EGYED EMESE
KIRÁLY LÁSZLÓ
SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
DEMETER ZSUZSA: kritika
HORVÁTH BENJI: Pavilon 420, Artefaktum
PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú

LÁSZLÓ NOÉMI: vers, műfordítás
MÁRCUȚIU-RÁCZ DÓRA: honlap
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő